Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

№ 44 (18367) | 1990 оной февралиин 22, четверг | Сэн 3 мүн.

СССР-эй Верховно Соведэй мэдүүлгэ

Элдэб хараа бодолтой, заримдаа тад һөөргэ хараа түсэбтэй ниитын зарим эмхинүүд, хүдэлөөнүүд февралиин 25-да Москвада, Ленинградта, Советскэ Союзай бусад хотонуудта жагсаалнуудые, митингнүүдые үнгэргэхэ гээд уряална. Зохёон байгуулгада, демократида ямаршье хабаагүй зорилгонуудые урдаа табидаг хархис хүсэнүүд, гэмтэ ябадал үүсхэгшэд олоной хабаадалгатай митингнүүдтэ, жагсаалнуудта ниилэн нэгэдэхэдээ болохо гэжэ олохон совет хүнүүд һанаагаа зобожо байһанаа мэдүүлнэ.

Хуули ёһые хамгаалхын тула бүхы шухала хэмжээнүүдые абахыень СССР-эй Верховно Совет СССР-эй правительствые, арадай депутадуудай нютагай Соведүүдые уялгалба. Хэрбээ тэдэнэй зүбшөөгдөөд, газарай тодорхойлогдоод лэ байгаа һаань, митингнүүд, жагсаалнууд үнгэргэгдэхэ. Хазагайруулһан бүхы ябадалнууд эрид зайсуулагдаха ёһотой.

Хубилган шэнэдхэлгые, демократиие хуулиин ашаар лэ найдамтайгаар хамгаалха шухала.

СССР-эй Верховно Совет.

СССР-эй Верховно Соведэй гурбадахи сесси

...АРАЙ ХУБИ ЗАЯАН — АРАДАЙ ХУБИ ЗАЯАН

...лүүлгэдэ гол анхаралаа хандуулха шухала.

Газарай асуудалда хуушанай ёһо гурим баримталагшадые депутат **В. И. Белов** эрид буруушаагаа. Тэрэнэй хэлэһэнэй ёһоор, марксизмда үндэһэлһэн крепостной эрхэ үндэһөөрөө усадхагдаха ёһотой, харин таряашан газарһаа бэшэ юумэнһээ сүлөө байха зэргэтэй». Хэрбээ манай арсалдаата хөөрэлдөөнүүдые, заседанинуудые түүхэдэ үлөөхэ гэбэл, энэ шухала хуулиие мүнөө баталан абаха ёһотойбди гэжэ тэрэ тэмдэглээ.

Зүбшэн хэлсэгдэжэ байһан документын манай ороной, манай арад түмэнэй хуби заяанда шухала удха шанартай байһые ойлгожо, үгэ хэлэгшэдэй олонхид тэрэнэй статьянуудта шууд сэхэ заһабаринуудые оруулба.

Газарые үмсын зөөри болгохо тухай асуудал забһарлалгын һүүлээр үргэлжэлүүлэгдэһэн үгэ буляалдаата хөөрэлдөөнүүдэй гол анхаралда табигдаа. Газарые үг залгамжалан эзэмдэхэ гэшэ хангалтагүй, имагтал газарые өөрынгөө зөөри болгохо талаар юугээршье хизаарлагдаагүй эрхэ таряашанай эрэдүйдэ этигэл найдал олгохо байна гэжэ үгэ хэлэгшэдэй зариманиинь тоолоно. Зөөриин түхэл шэнжэ бэшэ, харин тэрэнэй экономическа удха шухала байна гэжэ үгэ хэлэгшэд мэдүүлээ. Энэ талаар налог татабаринуудые, юумэнэй сэнгүүдые, капитальна һомололгонуудые гуримшуулха онол арганууд, үйлэдбэрилэн гаргаһан продукцияа мэдэлдээ байлгаха эрхэнүүд тухай эндэ хэлэгдэнэ.

Гэр бүлын ажахынууд эдеэ хоолой зүйлнүүдээр ороноо хангалгада туһалхаһаа гадна, сүлөөтэ дэлгүүрэй экономико бүридүүлгэдэ эхи табиха юм гэжэ Баруун Сибириин совхозой директор депутат **Г. М. Ермолаев** хүдөө ажахын олон һалбаритай байһан тухай хэлэхэдээ тэмдэглээ.

Аграрна сектортэ ажахын түхэл шэнжэнүүдэй олон янза байһые Национальностьнуудай Соведэй түрүүлэгшын орлогшо **Б. И. Олейник** һайшаан дэмжэхэ зуураа таряашанай аша туһые хамгаалха шухала гэжэ мэдүүлбэ. Депутадай һанамжын ёһоор, энээнэй тула КПСС-эй найдамтай хани боложо шадаха ажалша таряашадай партиие байгуулха шухала.

Үгэ буляалдаата хөөрэлдөөн дүүрэбэ. Депутадуудай диилэнхи олонхиин дуугаар хоёрдохи уншалгаар проект һайшаагдаа. Бусад бүхы комитедүүдэй, палатануудай саг үргэлжын комиссинуудай түлөөлэгшэдэй хабаадалгатайгаар Аграрна асуудалнуудай ба эдеэ хоолой талаар комитет, Хуулиин, хуули ёһоной ба гурим журамай асуудалнуудай талаар комитет СССР-эй арадай депутадуудай хэһэн ажаглалтануудые харааада абажа, долоон хоногой бэлэзор соо тус проектые заһаад, тэрэниие баталан абахын тула СССР-эй Верховно Соведтэ табиха ёһотой.

Удаань депутат **Н. Д. Пивоваров** үгэ хэлэбэ. Февралиин 25-да жагсаалнуудые, митингнүүдые үнгэргэхэ уряатай хуудаһануудай ороной элдэб хото городуудта няагдаһан дээрэһээ зохёон байгуулгада, демократида ямаршье хабаагүй зорилгонуудые урдаа табидаг хархис хүсэнүүд, мүн гэмтэ ябадал үүсхэгшэд эдэ хэмжээ ябуулгануудые һамбаашалан хэрэглэхэдээ магадгүй гэжэ олонхи хүнүүд һанаагаа зобожо байһанаа мэдүүлнэ гэжэ тэрэ хэлээ. Энээнтэй дашарамдуулан, хандалгатайгаар хандаха уряатайгаар депутат сессидэ хабаадагшадта дурадхаба. Энэ хандалгань түрүүлэгшээр һуугшадта дамжуулагдаһан байгаа.

Элдэб янзын олон тоото жагсаалнуудые, митингнүүдые үнгэргэлгэдэ улам бүри анхаралтайгаар хатуу шангаар хандаха эрилтэ совет хүнүүд засагай зургаануудай урда табина гэжэ депутадуудай нэгэн энэ дурадхалые дэмжэхэдээ, олондо мэдээсэлгын, эрхэнүүдэй ба хандалганудай асуудалнуудай талаар комитедтэ эрхэтэдһээ ороһон олон тоото гуйлтануудта анхаралаа хандуулан мэдээсэбэ. Эдэнэй олонхидонь бүтэмжэтэй һайн юуншье хэлэгдэнэгүй, гансал һандаргахы үүсхэл гаргагдана гэжэ заагдаа. «Үгы хэхэ, усадхаха, зайсуулха!» гэһэн уряанууд иимэрхүү митингнүүдтэ гол түлэб табигдана. Олохон үгэ хэлэгшэд гүрэн түрэдэ эсэргүү мэдүүлгэнүүдые хэдэг, заримдаа хүсэ хэрэглэхэ уряануудые гаргадаг байна. Үйлэдбэри дээрэ үнгэргэгдэһэн иимэ суглаанууд бүхы юумэ эмхи гуримгүй болгоно гэжэ тон зүбөөр заагдаба. Эдэ бүгэдэ хүнүүдэй һанаа зобооно, дурыень гутаана. Иимэ уряануудые зайсуулан сараха арга үгы юм гү?

Сессидэ хабаадагшад СССР-эй Верховно Соведэй хандалгые баталан абаба. Тусхайлбал, тэрээн соонь иигэжэ хэлэгдэнэ: Хуули ёһые сахин хамгаалхын тула бүхы шухала хэмжээнүүдые абахыень Верховно Совет СССР-эй правительствые, арадай депутадуудай нютагай Соведүүдые уялгална.

Энээгээр пленарна заседани дүүрэбэ. Неделиин түгэсэтэр депутадууд комитедүүдтэ, комиссинуудта хүдэлхэ юм. Тэдэнэр февралиин 26-да Кремль соо дахин суглараха. Палатануудай заседанинууд ами амяараа үнгэргэгдэхэ.

(ТАСС).

Малай үбэлжэлгэ — шанга шалгалта



...ЬГАД ОЛОШОРНО

...энэ шухала кампаниия эмхитэйгээр үнгэргэнэ гэжэ онсолон тэмдэглэхээр. Хонишодой дунда дэлгэрһэн социалис мүрысөөндэ Мэлс Олзоевич Буянтуевай даадаг бишыхан коллектив шалгаран гарана. Эдэнэр һүүлэй дүнгөөр 520 хурьга абаад, тэдэнээ гарза хоролтогүйгөөр томо болгожо ябана. Гонгор Дымбрилович Жамбаловай бригадынхид дүн хамта 412 хурьгадые бүрин бүтэнөөр түлжүүлнэ. Олзо Мункужапович Цыбиковай, Виктор Цыцыковай отарануудта тус тустаа гурбан зуу гаран хурьгад абтаба. Мүн бэшэшье бригаданууд дээрэ түл абалга түлэгтөө оронхой.

Энэ жэлдэ үбһэ тэжээлээр хэды бага байгаашье һаа, өөройхидой нёдондо жэлэйхиһээ олон хурьга абажа түлжүүлхэ эрмэлзэлтэйгээр хүдэлжэ ябаһаниинь һайшаалтай.

Б. ЦЫБИКОВ,
«Зэдын үнэн» газетын редакциин таһагые даагша.
Зэдын район.

ДАБ ДЭЭРЭЭ

...һэн зорилгоёо бэелүүлхын түлөө үсэд шангаар хүдэлнэ. һүүлэй мэдээгээр эндэ дүн хамтадаа 2500 хурьгад абтаад, бүрин бүтэнөөр түлжүүлэгдэжэ байна. Үйлэдбэриин түсэбэй ёһоор тэдэнэр мүнөө жэлдэ 3000 хурьга томо болгохо ёһотой юм. Энэ даабарияа нэрэтэй солотойгоор дүүргэхын тула хонишод хоорондоо мүрысэн, шадаал һаа олон түл абахын түлөө тэмсэнэ.

Хэнэй, ямар бригада мүнөөдэр уридлахаб гээд хэлэхэнь бэрхэтэй. Даб дээрэ Владимир Александрович Ушаковой даадаг коллективэй гэшүүд бултанһаа олон хурьга абаад, түрүү зэргэдэ ябана.

В. ШИРДАРМАЕВ.
Мухар-Шэбэрэй район.

Үнгэрһэн жэлдэ үнеэн бүриһөө 3000 килограммһаа дээшэ һү һааһан районой түрүү һаалишадай ээлжээтэ гэхэ гү, али жэл бүри заншалта болоһон зүблөөн һеяшаг үнгэргэгдөө. Ажахынуудай түрүү һаалишад, зооветеринарна мэргэжэлтэд, хүтэлбэрилэгшэд, партийна, совет органуудай түлөөлэгшэд Ленинэй нэрэмжэтэ колхоздо суглараад, түрүүн эндэхи һү һаалиин фермэнүүдтэ ябажа, ажал хүдэлмэриеэ ямар аргаар ябуулдагыень хараа.

һү һаалиин эндэхи фермэнүүдэй коллективүүд һүүлэй гурбан жэлэй туршада район соогоо мүрысөөнэй түрүү зэргэдэ ябана. Эндэхи һаалишад, малшад фермэ дээрээ ёһотойл эзэд болонхой гэхэдэ алдуугүй. Ажалаашье, амаралтаяашье хүхюу согтойгоор үнгэргэдэг. Колхозойнь правлени һү, мяха үйлэдбэрилгые шэнэ гуримаар эмхидхэхэ, хүн зоной ажалдаа хандасые ондоо болгохо, салин түлбэриинь гуримшуулха гэжэ оролдоно. Илангаа малай ашаг шэмые дээшэлүүлхэ, селекционно болон үүлтэрые һайжаруулха хүдэлмэридэ онсо анхарал хандуулна.

Саашань сугларагшад фермэнүүдэй ажалтай танилсаһанай удаа, эндэхи Шулуута һууринай соёлой байшан соо ерэжэ, ажалдаа ямар үрэ дүнгүүдые хайшан гээд туйлаһан тухайгаа хөөрэлдөө, дүй дүршэлөөрөө андалдаа. Жэшээнь, энэл ажахын Намарзаанай фермые даагша В. Р. Холбоев сугларагшадта коллективэйнгээ ажал тухай хөөрэбэ. Эндэ 20 гаран хүн ажалладаг, тэдэнэй тоодо арбан хоёр һаалишад бии. Тэдэнэр 200 шахуу үнеэдые һаадаг. Жэл бүри 30—40 шэнэ түрэхэ гунжадые нэмэн абажа, һаагдаха һүрэгөө шэнэлнэ. Коллектив эбтэй зетэй, олониинь залуушуул. Урзанда фермынхид 23 мянган түхэриг

ҺАНАҺАНДАА ҮШӨӨЛ ХҮРӨӨГҮЙ

ашаг олзотой гараа һэн. Үнеэн бүриһөө жэлдэ 3000 килограмм һү һааха гэшэ эндэхидтэ эгээл ехэ хэмжээн бэшэ болонхой. Бүхы арга шадалаараа оролдожо, шэнэ онол арганууды хэрэглэн хүдэлбэл, үнеэн бүриһөө 4000 килограмм һү һааха аргатайбди гэжэ В. Р. Холбоев тобшолбо.

Түнхэнэй АПО-гой ахамад зоотехник В. Д. Зарбуев элидхэл хэхэдээ, ажахынуудай фермэнүүдтэ түсэбһөө доогуур 12 мянган центнер һүнэй һаагдабашье, гүрэндэ 8 мянган центнер һүн дутуу тушаагдаа гэжэ тодорхойлоо. Ушарынь юу*б* гэхэдэ, үнгэрэгшэ жэл район соо һү үйлэдбэрилгын талаар урагшагүйшэг байгаа гэжэ тоологдоно. Мүнөөшье жэлэй эхиндэ һү һаалинь олохон фермэнүүдтэ мүртэй нэмэнэгүй, үшөө доошолжо байна. Тусхайлбал, «Сибиряк» колхоз нёдсыдоной энэ үеынхиһөө үдэр бүри 7 центнерээр бага һү абана. «Восточные Саяны» колхоз ори гансаараа һү гүрэндэ худалдаха түсэбөө нёдондо дүүргээ һэн. Теэд мүнөө жэлдэ ажахыда һү һаалинь баһал доошоо орошоо.

Районой юһэн ажахы үнгэрэгшэ жэлдэ горитойхон һүеэ хоёрдохи сортоор тушаажа, бүхы дээрэнь 196.579 түхэриг гарзатай гараа. Жэшээнь, «Сибиряк» колхоз — 48.835 түхэриг, Ленинэй нэрэмжэтэ колхоз — 42.248 түхэриг гэхэ мэтэ. Сагаан эдеэнэй шанарые һайжаруулха хэрэгтэ анхаралай һуладхагдаһаниинь эндэһээ элеэр харагдана. Энээндэ харюусалгатайгаар хандаһан Түнхэнэй совхозой фермэнүүд һайн шанартай һү гүрэндэ тушаагаа. Бүхыдөө тушаагдаһан 12.111 центнер һүнэйнь 93.6 процент нэгэдэхи сортоор абтаа.

КПСС-эй райкомой нэгэдэхи секретарь В. Ж. Сыренов зүблөөн дээрэ үгэ хэлэжэ, үнгэрэгшэ жэлэй мал ажалай зарим тэды дүнгүүд тухай тогтожо, ажалдаа шалгарһан һаалишадые амаршалаа.

Үнгэрһэн жэлдэ районой ажахынуудай фермэнүүдэй дунда дэлгэрһэн социалис мүрысөөндэ Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой Намарзаанай фермын коллектив илажа гараба. Һаалишадай дундаһаа тус фермын түрүү малшан Л. В. Халудорова нёдондо бүхыдэнь 612 центнер һү һаажа, үнеэн бүриһөө дунда зэргээр 3825 килограмм һү абаад, районой чемпион болоо. Үнгэрэгшэ жэлэй дүнгөөр 23 һаалишад гурбан мянгатанай тоодо оробо. Бултандань үнэтэ бэлэгүүд, хүндэлэлэй грамотанууд барюулагдаа.

Зүблөөнэй түгэсхэлдэ 1990 ондо һаалишадай дунда социалис мүрысөө дэлгэрүүлхэ шэнэ уялгануудабтаба. Тоорын дунда һургуулиин уран һайханай бүлгэмэйхид ажалай түрүүшүүлдэ гоё һайхан концерт харуулжа, зониие урмашуулаа.

Һаалишадай энэ зүблөөндэ Буряадай АССР-эй профсоюзай областной соведэй түрүүлэгшэ Н. А. Розанов хабаадаа. Нүхэр Розанов РСФСР-эй арадай депутадта кандидадаар Кабанскын 804-дэхи һунгуулиин округһоо дэбжүүлэгдэжэ, эндэ һунгагшадтаяа уулзаһан байна.

Н. БАРТАНОВА,
КПСС-эй Түнхэнэй райкомой инструктор.

Хубилган шэнэдхэлгын замаар

БҮХЫ ЮУМЭ БОДОМЖОТОЙГООР СЭГНЭХЭ

Буряадай эрдэмэй түбтэ болоһон партийна суглаан мүнөө олоной анхарал татажа байна. Тэндэ табигдаһан асуудалнууд республикымнай партийна организацинуудта, ажалша коллективүүдтэ зүбшэн хэлсэгдэнэ. Экэньшье ойлгосотой. Юуб гэхэдэ, республикын партийна хүтэлбэридэ этигэлэй сууриһан тухай хөөрэлдөөн болоо бшуу.

Суглаанай ябаса, тэндэ баталагдаһан тогтоол тушаа партиин обкомой секретарь ямар һанал бодолтойб, тэрэниие ямараар сэгнэнэб гэжэ манай корреспондент Б. ДАМБАРИНЧИНОВТЭЙ, «Правда Бурятии» газетын корреспондент В. БАДМАЕВТАЙ КПСС-эй обкомой үзэл сурталай хүдэлмэриин талаар секретарь Л. Ч. НИМАЕВА хөөрэлдэбэ.

— Буряадай эрдэмэй түбэй партийна суглаанда Та өөрөө ямараар ханданабта, ямар сэгнэлтэ үгэнэбта! Суглаан тиимэ хурсаар үнгэрхэ гэжэ хүлеэһэн байгаа гүт! Мүн суглаан дээрэ үгэ хэлэгшэд асуудалнуудые хэр зүбөөр табяа гээшэб!

— Эрдэмэй түбтэ болоһон суглаан тухай «Буряадай залуушуул» мэдээсэхэдээ, «партиин обкомой секретарь Л. Ч. Нимаевагай үгэ шагнаха дурагүй байгаа» гэжэ бэшэһыень анхараа ёһотойт. Үнэхөөрөөшье тиимэ байгаа. Партийна хүдэлмэрилэгшэдтэ тон муугаар хандалга, манай хүдэлмэри тухай ямаршье мэдээсэлһээ байха, мүнөөдэрэй асуудалнуудые бидэнэй ямараар ойлгодогые шагнахаяа суглаан эрсээ. Энэ хадаа суглаанай гол шэнжэ болоно. Урид бодомжологдожо бэлэдгэдээд, нюултагүй хашалга болоо, ондо ондоо һанамжанууд тухай эндэ хэлэһэнэйшье үлүү ха.

Суглаан хурсаар үнгэрхэ гэжэ хүлеэһэн байгаа гүбди? Үгыл хабди. Манай ороной элдэб хизаарнуудта айхабтар шахардуу байдал тохёолдонхой гэшэ. Демократическа, эмхинүүдэй регионууд хоорондын ассоциациин түлөөлэгшэд мүнөө хүдэлжэ байгаа партийна комитедүүдые «унагааха» талаар ехэ ябуулга эхилэнхэй. Энэ долгин бидэндэшье ерэбэ ха. Депутадуудай регионууд хоорондын бүлэгэй бэлдэһэн ниитэ сценараар, түсэбөөр, гадна «Демократическа платформодо», партийна клубуудай Москвско конференциин тогтоолнуудта үндэһэлэн, «Барилгашан» гэжэ соёлой клубта хүдэлдэг һунгагшадай клубай эдэбхитэдэй ябуулгаар манай республикадахи байдал зорюута шахардуу болгогдожо байна гэһэн бата һанамжатайб. Тус клубай олонхи гэшүүд суглаан дээрэ байлсажа, тэрэнэй ябасада нүлөөлһэн байна.

1989 оной бэшэ, харин 1987 оной тоо, баримтануудаар батадхагдаһан үндэһэгүй гэмнэлгэнүүд хэлэгдээ. Тиихэдээ республикадамнай боложо байһан үйлэ хэрэгүүдэй, социально-экономическа хүгжэлтын ямаршье шэнжэлэл байгаагүй, һүүлэй үедэ ямар һайн юумэн хэгдээб гэжэ харахагүйһөө гадна ажалша коллективүүдэй, тэрэ тоодо өөһэдынгөө дутагдалнуудай түлөө бүхы харюусалга партиин обкомой бюрогой гэшүүдтэ тохохоёо хүсэһэн байна. Орон соомнай социально-экономическа ямар байдалай тогтожо, тэрэнэй республикадамнай хэр зэргээр нүлөөлжэ байһые харахаяашье, ойлгохоёошье хүсөөгүй.

1989 оной ба түсэбтэ табан жэлэй дүрбэн жэлэй дүнгүүдээр республикын Госкомстадай хэһэн элидхэлые хаража үзөөбди. 1989 ондо промышленна продукциин хэмжээн 1988 онойхидо орходоо 5 процентээр 1985 онойхиһоо 13,5 процентээр ургаа. Харин ажалай бүтээсэ тус тустаа 6,7 ба 24,2 процентээр ургаһан байна. Хүдөө ажахын гол продукцинуудаар нёдондоной түсэб дүүргэгдээ. Гэхэ зуура республикымнай экономическа байдал юрын байдалтай бэшэ гэжэ хэлэмээр. Үшөө тиихэдэ республикамнай һандаран һалаха тээшээ бэшэ, харин аалиханаар һаа, хүгжэлтынгөө эршэ дээшэлүүлжэл байна гэжэ харангүй байхын аргагүй. Экономическа, ажахы эрхилэлгын шэнэ харилсаанууд бии болоно эхилээ. Ашаг үрэнь нигээд харагдана ааб даа. Ниитэ дүнгүүдһээ зарим тоо, баримтануудые шэлэжэ абаад, тэрэнэйнгээ хажуугаар хүн зоной дура гутааха ябуулга эмхидхэхэ гэшэмнай хэр зүб гэшэб? Минии һанахада, бэеэ томоотойгоор абажа ябаһан, үнэн сэхэ эрдэмтэ хүдэлмэрилэгшэ иимэ аягүй ябадал гаргахагүй байгаа. Тиимэһээ элидхэлшэ М. В. Мохосоев суглаанай тогтоолой проектын авторнууд ямар зорилготойгоор республикынгаа социально-экономическа хүгжэлтын бодото байдалые буруугаар харуулхаяа һанааб гэһэн асуудал гарана.

— КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь М. С. Горбачевто партиин бүлэг ветерануудай бэшэһэн бэшэг суглаан дээрэ уншагдаа. Тэрээн соо КПСС-эй обкомой бюрогой нэрэ дээрэ хэлэгдэһэн гэмнэлгэнүүд нилээд шанга байна. Тэдэ гэмнэлгэнүүд хэр үндэһэ баримтатайб! Танай һанамжа!

Гэхэ зуура суглаан дээрэ энэ бэшэг бэшэһэн хүнүүдэй нэрэнүүд дурдагдаагүй. Тэдэ ямар хүнүүд бэ гэжэ мэдэнэ гүт! Республикынгаа байдалаар һанаагаа зобоһон тухайгаа мэдүүлхэеэ партиин обкомдо нэгэниинь шье ерээ гэшэ гү!

— Бэшэгэй авторнуудые мэдэнэгүйб. Һанаагаа зобоһон тухайгаа, дурадхалшье оруулхаяа КПСС-эй обком ерээгүй. Гадна Дайнай ба ажалай ветерануудай республиканска соведэй түрүүлэгшын орлогшо Н. В. Бутуханова хандажа, энэ бэшэг совет дээрэ зүбшэн хэлсэгдээ гү гэжэ һураһан байнабди. Тиимэ юумэн оройдоошье болоогүй гэхэһээ байха бэшэгэй удха тухай юушье мэдэнэгүйб гэжэ тэрэ мэдүүлээд, партиин ветерануудай нэрые бузагай ябуулгада хэрэглэһэнээрнь дураа дутажа байгаа һэн.

Бэшэгэй удха тухай хэлэбэл, минии һанахада, хоб жэбэй ба хашалган хамалгын гашуудалта үеые булайгаар һануулна. Гэхэ зуура «Правда» газетын февралиин 17-ной номер соо Ю. Щербининэй «Митинговый «вирус» гэжэ статья уншаа һэн гүт? Мүнөө тохёолдоод байһан байдалые, минии һанахада, тон зүбөөр тодорхойлһон багахан хэһэгыень уншаһууб: «Хүшэр саг ерэнхэй. Корпунктда, нютагай газетэнүүдэй редакцинуудта ороһон бэшэгүүдһээ уламжалан, тиигэжэ хэлэхээр. Бэшэгүүд гол түлэб политическэ удхатай. Мүнөөдэрэйнгөө бодомжолгонуудые 1988 онһоо (анхаралаа хандуулагты) КПСС-эй гэшүүн И. Бондаренкын бэшэгээр дүүргэһүүб: «Экономикын һалбариһаа эхитэй манай бүхы шахардуу байдалые буруушаалга хадаа экономикын хахархай удархайнуудые «урбагшадһаа» ба «билдагууша зонһоо» буридэһэн «халааһаар» халхалдаг гашуудалта гушаад онуудые һануулжа, хүтэлбэрилэгшэдые буруушаалга болоно ха».

Политика шэнги орёо эрдэм ухаание гүйсэд ойлгохогүй политическэ бүлэг романтигууд хүн зоной дураа гутаха ябадалые һамбаашалжа, «демократи» болон «үнэн зүб байдал» гэһэн ойлгомжонуудые уряа болгон үргэһэн байна. Тэдэнэй һанамжаар, «арадай засаг» халаа түлөөлэлгэтэ органуудта арадай һунгагдамалнуудай нэгэ шэглэлээр түбшэн түни хүдэлмэри бэшэ, харин Новгородой вече болоно ха. Иимэ уряа доро сугларһан бүхы хүнүүд байраһаашье хүдэлэнгүй «диагноз» табижа, «рецепт» үгэжэ шадамаар айхабтар ехэ эрдэм һургаалтай, мэдэсэтэй гэшэ ха. Зүгөөр тэдэнэй дурадхаһан «эмүүдһээ» үбшэн бүри саашадаа һужэрхэл байна. Донбасые, Воркутае, Закавказие һанаад үзэл. Бодомжолоё гэжэ зарим хүнүүдэй хэлэһээр байтар шаг шууяан улам һужэржэ, хойшолонгын гэхэдэ, ами наһаа алдаһан хүнүүд, хии хооһон хаягдаһан миллиард мүнгэн болоно.

Обществын түлөө бэшэ, харин өөрынгөө түлөө ехээр һанаа зобожо байдаг хүнүүдэй мүнөө социальна үнэн зүбэй түлөө тэмсэлшэдэй нэрэ зүүгээд ябахадань, манай хүн зоной зариманиинь юундэ тэдэндэ үнэншэнэ, дэмжэнэ гэшэб гэжэ яашье ойлгохын аргагүй байна.

Гэм зэмэ тохуулһан, өөһэдыгөө хашагдаһанда тоолодог хүнүүд анхан хүтэлбэрилэгшэд байһан хүнүүдэй дунда бии. Тэдэнэй ябадалнууд тухай дүүрэн мэдээн анхан олондо дуулгагдадаггүй һэн бэлэй. Тэдэнэй хүн бүхэниинь гэр бүлэтэй, үхибүүдтэй, тэдэниинь гомдохоожо болохобди гэхэ мэтээр хүн талыень хараада әбагша бэлэйбди. Магад буруу тиигэдэг байгаа гэшэ гүбди? Харин мүнөө болоходо, тэдэ юунһээшье эшэнэгүй, гайханагүй: хүдалаар хардажа хэлэнэ, баримтануудые буруу тайлбарилна. Гадна нэрээ хэлэнгүйгөөр телефоноор занажа хонходохоһоо гадна «партократиие» буруушаагты гэһэн удхатай бэшэгүүдые, листовконуудые һуралсалай зургаануудта, байрын гэрнүүдтэ тараана, мүн үлүү гарахадаа мүнөөнэй партийна ба совет хүдэлмэрилэгшэдэй үхибүүдтэ, түрэл гаралдань занана.

Тиимэһээ М. В. Мохосоевой хэлэһэн үгые шагнахань нилээд аягүй байгаа. Тэндэ, Эрдэмэй түбэй зал соо бидэ — партиин обкомой хоёр секретарь, партиин горкомой нэгэдэхи секретарь, суг хүдэлдэг нүхэднай гэмнүүлэгшэд шэнги һууха баатай болообди. СССР-эй Наукануудай академиин Сибириин отделениин Буряадай филиалай хүтэлбэрилэгшэ байһан сагһаань хойшонхи үеын хүдэлмэриие буруугаар сэгнэнэбди гэжэ муушалаа. Үнэн дээрээ тэрэ, Наукануудай академиин гэшүүн-корреспондент тусхай больницада һогтуугаар шаг шууяа гаргаһан аад, мүнөөшье тэндэ бэеэ эргэлүүлһэн зандаа. Гадна манай социальна талаар үлүү ехэ хүнгэлэлтэнүүд тушаа үгэ хэлээ. Үнэн дээрээ тэрэ гурбан хүнһөө бүридэһэн гэр бүлөөрөө Улаан-Үдэ хотын болбосон түхэлтэй тон һайн гэртэ дүрбэн таһалгатай квартира эзэлжэ байна. Гэхэ зуура тэрэл гэртэнь нэгэ дабхараар доошоо КПСС-эй горкомой нэгэдэхи секретарь байһан П. А. Чукреевэй долоон хүнһөө бүридэһэн гэр бүлэ тэдыл шэнээн таһалгатай квартира эзэлжэ оронхой. Тиихэдэнь Маркс Васильевич түбшэн бэшэ ябадал гаргаа гэжэ Чукреевые гэмнэхэ юм.

Партиин манай обкомой эрдэм ухаанай ба һуралсалай зургаануудай таһагые даагша байһан, географическа эрдэмэй доктор А. К. Тулохоновой КПСС-эй обкомой бюрое гэмнэһэн үгэнүүдые шагнахань намда ехэ уйдхартай байгаа. Тэрэ обкомдо хүдэлхэдөө, хубиингаа асуудалнуудые шиидхэхын түлөө хамаг юумэ хээ, албанай автомобиляар дуратайгаар ябадаг, Сотниководохи дачадашье амардаг һэн, өөртөө хубиин автомобиль худалдажа абаа. Обкомой аппарадые үсөөрүүлхэ тухай асуудалай гарахада, КПСС-эй обкомой нэгэдэхи секретарь А. М. Беляковой аша туһаар Эрдэмэй түбэй хүтэлбэрилэгшэдэй нэгэн боложо, һөөргөө бусаһан байна. Мүнөө сагай «эрилтэ» хубилаа ха. Партийна комитедүүдые шүүмжэлээд, политическэ карьерэ хэхэ арга бии болоо, хэгдэнэшье гэшэ! Ямар нэгэн эрхэ байдалһаа дулдыдаад, мүнөөдэр нэгэ газарта, үглөөдэр ондоо тээ байдаг хүнүүдтэ үнэншэжэ болохоор юм аал?!

Залуушуулай: студентнэрэй, техникумүүдэй ба училищинуудай һурагшадай, багшанарайньшье һанал бодол минии айдаһа хүргэнэ. Гэхэ зуура һүүлэй үедэ партийна засаг баригшадта эсэргүүгээр бүгэдэ ниитын буруушаалга эмхидхэхэ тухай һанал бодолтойгоор БГПИ-гэй научна коммунизмын кафедрын доцент, КПСС-эй обкомой лекторнүүдэй бүлэгые даагша байһан Д. Д. Очиров хаа хаанагүй ябажа, энэ бодолоо дэлгэрүүл-

(Түгэсхэлынь 2-дохи нюурта).

СССР-эй ФИНАНСЫН МИНИСТЕРСТВЭДЭ, СССР-эй ГҮРЭНЭЙ БАНКДА

СССР-эй арадай ажахые хүгжөөлгын гүрэнэй урьһаламжын облигацинуудые (1954 ондо гаргагдаһан) СССР-эй Нөөсэлгын банкын эмхи зургаанууд 1990 оной февралиин 22-һоо түлэжэ захалха юм гэжэ СССР-эй Финансын министерство, СССР-эй Гүрэнэй банк мэдээсэнэ.

Хубилган шэнэдхэлгын замаар

БҮХЫ ЮУМЭ БОДОМЖОТОЙГООР СЭГНЭХЭ

(Түгэсхэл. Эхиниинь 1-дэхи нюурта).

нэ.- Тэрэниие хүнүүд анхаралтайгаар шагнадаг гэжэ арсанагүйб. Юуб гэхэдэ, тэрэ үнэхөөрөө бэрхэ оратор юм. Гэбэшье, архидаһанайнгаа, бэеэ муухайгаар абажа ябаһанайнгаа түлөө партиин обкомой аппарадһаа гаргуулааб, мүн партиин обкомдо хүдэлхэдөө, КПСС-эй ЦК-гай дэргэдэхи Ниитын эрдэмэй академидэ һуража, научна атеизмээр буддизмые буруушааһан диссертаци хамгаалааб, гэр байрынгаа эрхэ байдалые гурба дахин һайжаруулааб гэжэ хэндэшье хэлэнэгүй ёһотой.

А. К. Тулохонов, Д. Д. Очиров, М. В. Мохосоев арадай депутадта кандидадууд юм. Зүгөөр хоёрынь (Тулохонов, Очиров) ажалша коллективүүдээр бэшэ, харин Географическа ба «Знание» бүлгэмүүдээр дэбжүүлэгдээ. Политическэ байдалай эгээл таарамжатай үеые һамбаашалан, партаппарадые муушалаад, сэхыень хэлэхэдэ, үнэн сэхэ бэшээр «демократи наадаад», нэрэ хүндэтэй болохоёо хүсэнэ ха.

Республикын Журналистнуудай съезд дээрэ хэлэгдэһэнэй ёһоор, социальна үнэн зүбэй түлөө тэмсэл сэбэр гараар хэгдэхэ ёһотой.

— Суглаан дээрэ, бэшэг соошье КПСС-эй обкомой үзэл суртал таһагай нэрэдэ ехэ шүүмжэлэл хэгдэхэдэ, хуушанайхяараа, хубилган шэнэдхэлгын урда тээхи түхэл маягуудаар хүдэлнэ гэжэ оло дахин хэлэгдэһэн байна. Эдэ гэмнэлгэнүүдэй алиниинь зүбшөөхэ байнат, алиниинь зүбшөөнэгүйбта!

— КПСС-эй обкомой үзэл суртал таһагай, республика соо үзэл суртал хүдэлмэри эрхилдэг секретариин хүдэлмэридэ дутагдалнууд үгы, шиидхэгдээгүй шухала асуудалнууд үгы гээ һаа, тон буруу. Дутагдалнууд бии, тэдэнэй олонхиинь мэдэнэбди, тэдэниие шиидхэхэ гэжэ хүдэлнэбди. Зүгөөр эрдэм мэдэсэгүй, тусхай мэргэжэлгүй, харюусалгагүй, бэеэ дээгүүр абадаг, зонхилдог гэхэ мэтын гэмнэлгэнүүдые зүбшөөхэм ухаангүй хүндэ байна.

Эрдэмэй түбэй суглаан дээрэ И. С. Урбанаева үгэ хэлэхэдээ, республика соогоо хүтэлбэрилхэ эрхэгүй хүнүүд партиин үзэл суртал таһагта хүдэлнэ, тэдэнэр ниитын эрдэмүүдээр үндэһэн шухала ямаршье мэдэсэгүй гэжэ дээрэлхүүгээр хэлээ. Энээндэ харюусабал, тус таһагта түүхын эрдэмэй 2, хэлэ, бэшэгэй эрдэмэй —1, философиин эрдэмэй —1, экономическа —1, техническэ эрдэмэй — 1 кандидат, партийна эхин организацинуудтай хүдэлдэг хүдэлмэриин ехэ дүй дүршэлтэй партиин райкомуудай секретарьнар байһан 8 хүн хүдэлдэг гээшэ. Өөһэдынгөө хэрэгтэ үнэн сэхэ, ниитын зорилгонуудые шиидхэлгэдэ өөһэдынгөө хубита ехээр оруулхаяа оролдодог хүнүүдһээ бүридэһэн һонирхолтой, эбтэй эетэй коллектив суглараа гэжэ бидэ тоолонобди. Нэгэ зариманиинь һайнаар, нүгөөдэнь нэгэ бага мууханаар хүдэлөө аабза. Зүгөөр залхууржа гү, али һанаа амар байдаг хүнүүд манда үгы.

Манда кадрнууд горитойгоор һэлгэгдэжэ байдаг. Тиихэдээ шэнэ хүдэлмэрилэгшэдые урихадаа, тэрэнэй ганса мэргэжэлэй ба теоретическэ бэлэдхэлыень бэшэ, мүн ямар хүн бэ: урин налгай гү, али дээрэлхүү гү, хүниие шагнажа, байдалыень ойлгожо шададаг гү, али ганса бэеэ хараһан гү, үнэн сэхэ гү,— али хоб жэбтэ дуратай гү,— юрэдөө олон талаһаань харадаг гээшэбди. Гэхэ зуура энэ хүдэлмэридэмнай алдуунууд гарадаг гэжэ мэдэрхэ хэрэгтэй. Теоретическэ талаар, мэргэжэлэй талаар түгэс бэлэдхэлтэй хүниие бэдэрэнхээр, ёһотой хүниие, эрхэтэниие олохонь нилээд хүндэ.

Мүнөө үзэл сурталшадай нэрэдэ хэлэгдэдэг гэмнэлгэнүүдые тооложо барахын аргагүй: «мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдээ жолооһоо алдаат», «тэдэ олондо нюултагүй мэдээсэлгые бахалуурдана», «театрнуудай, киногой, видеогой репертуарна политикые һула табижархёот», «уран һайханай хүдэлмэридэ оролсонот», «интеллигенциие һула табяат, тэдэтнай неформалнууд болоо», «ажалша коллективүүдэй дотоодын хэрэгтэ оролсонот, зонхилнот»... гэхэ мэтээр шүүмжэлнэ. Минии һанахада, социально-экономическа байдалай шахардуу болоходо, үзэл суртал хүдэлмэри ойлгоогүй хүнүүд тиигэжэ хэлэнэ ха.

Хуушарһан лозунгнуудые хүнүүдтэ идхаха аргагүйбди. Манай гай тодхорто түүхые, манай ерээдүйн орёо зорилгонуудые хүнүүдтэ ойлгуулха уялгатайбди. Энэ зүжэг табигты, концертнэ программадаа энэ номер оруулагты гэжэ захирха эрхэгүйбди. Харин яагаа һаа бүри һайн, һонирхолтой, удхатай болохоб гэжэ уран һайханай хүтэлбэридэ этигүүлхэ уялгатайбди. Гадна бидэндэ таарагүй тад ондоо һанамжые абаһаар буруушааха эрхэгүйбди, тэрэниие удхалан ойлгожо үзэхэ уялгатайбди. Тиимэһээ бидэ мүнөө ганса эрдэм мэдэсэдээ, өөһэдынгөө ойлгосодо найдаха бэшэ, мүн ниитын һанамжа гүнзэгыгөөр шудалха, хүн зоной эрилтэ хэрэглэмжэ өөһэдынгөө эмхидхэлэй хүдэлмэридэ хэрэглэхэ болонобди. Эдэ бүгэдэ хадаа хүн зониие нэгэдүүлхын түлөө, хүн бүхэнэй гүйсэд хүгжэжэ, арга шадабаряа харуулхын түлөө обществодо тон зохихо, демократическа ухаан бодолой оршон байгуулгын түлөө хэлэгдэнэ гээшэ.

Теори тээшэ ехээр хадуурхаяа һанабаб. Үнгэрһэн 3—4 жэлэй туршада юун хэгдээб гэжэ хэлэһүүб. Мэдээсэлгын-политическэ түбүүд, үгэ булялдаанай клубууд ажабайдалдамнай батаар ороо. Хүнүүдтэй ябуулагдадаг пропагандистска хүдэлмэриин эдэбхитэй түхэл маягууд болохо: хөөрэлдөөн, ондо ондоо һанамжанууд, үгэ булялдаанай болбосорол дээшэлүүлгэ мүнөө үзэл суртал хүдэлмэриин онсо шэнжэнүүд болоно. Жэшээнь, Полит-гэгээрэлэй байшанда мэдээсэлгын-политическэ түбтэ болоһон хурса хөөрэлдөөнүүдэй ашаар социальна хурса олохон асуудалнууд удха түгэлдэрөөр шиидхэгдэдэг.

Бидэ партийна комитедүүдэй үзэл суртал албаниие байгуулжа байнабди, Новосибирскын ВПШ-гай ба КПСС-эй ЦК-гай дэргэдэхи Ниитын эрдэмэй академиин социологическа лабораторинуудтай хэлсээ баталаабди.

Элдэб шухала асуудалнуудаар республиканска научно-практическа конференцинүүдые үнгэргэлгэ һайн заншал болоо. Элдэб ушар байдалай шалтагаанууд гүнзэгыгөөр шэнжэлэгдэхэһээ гадна хүдэлмэриингөө гол шухала шэглэлнүүдые тодорхойлхо, баталагдан абтаһан шиидхэбэринүүдэйнгээ ниитын шалгалта үнгэргэхэ хэрэгтэ ехэ нүлөөн тэндэ үзүүлэгдээ.

Һүүлэй жэлнүүдтэ республикын хүдөөгэй районуудта, бусад хотонуудта, областьнуудта арадай уран бэлигэй фестивальнуудые, соёлой ба искусствын үдэрнүүдые, хүдөөгэй спортын үбэлэй болон зунай наадануудые үнгэргэлгэ соёлые, спортые хүгжөөхэ хэрэгтэ ехэ удха шанартай. Гэхэ зуура, «Октябриин 70 жэлэй ойдо һуурин бүхэндэ соёлой ба спортын жэшээтэ эмхи» гэһэн хүдэлөөн хоёр жэлэй туршада үргэлжэлжэ, мүн хүдөөгэй наадануудшье эмхидхэгдэжэ, хүдөө нютагуудта соёлой ба спортын материальна үндэһэ һуурие горитойгоор дээшэлүүлээ.

Республикымнай соёлой ажабайдалда болоһон ехэ үйлэ хэрэгүүд: Хоца Намсараевай 100 жэлэй ой, ород драмын театрай 60 жэлэй, оперо болон баледэй театрай 50 жэлэй ойнууд, Буряадай Композиторнуудай холбооной болохоёо байгаа 50 жэлэй ой ехэ мүр сараа үлөөгөө, үлөөхэшье.

Һургуулинуудта буряад хэлэ заалгые һайжаруулха талаар ехэ хүдэлмэри ябуулагдаа, зохихо эрхэ байдал байгуулха хэрэгтэ анхарал хандуулагдана. Ерэхэ табан жэлэй туршада бэелүүлэгдэхэ буряад хэлэнэй ба соёлой талаар комплексно программа зохёогдонхой.

Манай пропагандистнуудай, лекторнуудай, агитаторнуудай бэлэдхэлэйнь хэмжээе дээшэлүүлхэ талаар республикын үзэл сурталай эдэбхитэдтэй саг үргэлжын хүдэлмэри ябуулагдана. Тэрээнтэй семинарнууд, практикумууд эмхидхэгдэнэ. Партиин обкомой «Политическэ хөөрэлдөө эрхилэгшэ» журнал гаража эхилээ, «Диалог» гэжэ согсолбори 3 дахин хэблэгдээ.

Республикын журналистнуудтай, гол түлэбынь гэбэл, партийна эхин организацинуудтай хүдэлхэ шэнэ түхэл маягууд бэдэрэгдэнэ.

Энэ хугасаа соо юун хэгдээб гэжэ энэ хөөрэлдөөнэй үедэ хуу тоолохын аргагүй. Тиимэһээ республика соогоо үзэл суртал хүдэлмэри үнэгөөгөө гүбди, али үгы гү, өөһэдөө һанамжалаат үзыт. Хэрэглэгдээгүй нөөсэ хүсэнүүд, арга боломжонууд олон гэжэ үшөө дахин дабтаһүүб. Һонирхолтой түсэбүүдшье бии. Тэдэнээ бэелүүлхын тула бидэ бүри оролдосотой байха зэргэтэйбди.

— КПСС-эй обком, тэрэнэй таһагууд Буряадай эрдэмэй түбэй коллективтэй дүтын холбоогүй байхаһаа гадна алдуутай, заримдаа ушар ёһо ойлгоошьегүй өөһэдынгөө заабаряараа һаалта хэнэ гэжэ суглаанай тогтоолой оролто үгэ соо хэлэгдэнэ. Энээн тушаа Та ямар һанамжатайбта!

— Тэрэниие буруу гэжэ тоолоноб. Республикын эрдэмтэдэй, тэрэ тоодо Эрдэмэй түбэй хүдэлмэрилэгшэдэй хабаадалгатайгаар һүүлэй жэлнүүдтэ республика соомнай ехэ шиидхэбэри абтадаг байгаа гэжэ тэмдэглэнэб. Энэ хадаа Алас Дурна зүгэй, Шэтын областиин, Буряадай АССР-эй үйлэдбэрилгын хүсэнүүдые хүгжөөхэ талаар удаан болзорой программа, Байгал далайе сахин хамгаалалгатай, экологическа бусад асуудалнуудтай холбоотой бүхы шиидхэбэринүүд болоно. Тэрэшэлэн республикын гаргашаяа өөһэдөө тэхэрюулдэг болохо, өөһэдөө өөһэдыгөө мүнгэ зөөреэр хангадаг болохо тухай бодомжо, республикын һургуулинуудта буряад хэлэ заалгые һайжаруулха тухай 1986 оной тогтоол, республикын Совминэй һаяхан хаража үзэһэн Буряад хэлэ ба соёлые хүгжөөлгын программа (тэрэнь март соо партиин обкомой бюро дээрэ харагдаха). Саашань үргэлжэлүүлбэл, КПСС-эй ЦК-гай сентябриин (1989 он) Пленумэй урда тээ нацинууд хоорондын харилсаанай асуудалнуудаар КПСС-эй ЦК-да эльгээгдэһэн Буряадай обкомой дурадхалнууд болоно. Тэдэ дурадхалнууд В. Ц. Найдаковой, Г. Л. Санжиевай, Т. М. Михайловай, В. И. Затеевэй, В. Е. Мантатовай, бусадай эдэбхитэй хабаадалгатай-аар бэлдэгдээ һэн. Бидэнэй эдэбхеэр эмхидхэгдэһэн, эрдэмтэдэй хабаадалгатайгаар үнгэрһэн республиканска болон зональна научно-практическа конференцинүүдые дурдаһашьегүйб. Үшөө тиихэдэ Буряадай Ниитын эрдэмэй институдай эрдэмтэдэй дурадхалые зүбшэн хэлсэлгын дүнгүүдээр Сагаалганда «арадай һайндэр» гэһэн эрхэ олгохо тухай шиидхэбэри абтаа. Республикын, Улаан-Үдэ хотын, Октябрьска районой партийна комитедүүдэй хүдэлмэрилэгшэдэй, обкомой секретарьнарай Эрдэмэй түбэй эрдэмтэдтэй уулзалганууд оло дахин үнгэрдэг болоо. Би өөрөөшье Эрдэмэй түбтэ үе-үе болоод ошодогби. Тэндэ болоһон уулзалгануудай тиимэ һайнаар эхилдэгшьегүй һаань, үгэ үгээ ойлголсолдон тарадаг һэмди.

Гэбэшье шүүмжэлхы ажаглалтануудые, ехэ үндэһэ баримтатайгаар хэлэгдэдэгшье һаань, эрдэмтэ зарим хүдэлмэрилэгшэд айхабтар хүндүүлхэйгээр угтадаг гэжэ хэлэлтэй. Манай эрдэмтэдһээ, нэн түрүүн обществовед-эрдэмтэдһээ юу хүлеэдэг байгаабибди гэхэдэ, сэгнэлтэнүүдэйнь бодомжотой, үнэн зүб байхые, урданай ба мүнөөнэй баримтануудые эрдэмэй үндэһөөр, гүнзэгы шэнжэлэлые, олон хүн зоной дунда хэлэгдэһэн үзэл бодол бүхэнэйнгөө түлөө хүн ба эрхэтэн талаар ехэ харюусалгатай байлгые хүлеэдэг һэмди. Юуб гэхэдэ, ниитын мэдэрэл бүрилдүүлгэдэ жэжэ бужа асуудалнууд үгы ха юм. Болгоомжогүйгөөр, сухалтайгаар хэлэгдэһэн үгэ хүлеэгдээгүй зүришэлдөөнэй, бэе бэедээ гомдолгын, үһөө нэхэлгын шалтагаан болохо ушартай бшуу. Тиимэһээ мүнөө сэсэн ухаан, бодомжотой байлга, харюусалга бидэндэ бултандамнай дуталдана ха. Энэ хадаа эрдэмтэ хүдэлмэрилэгшэдэй зарим хубида бэшэ, мүн манай обществын бүхы гэшүүдтэ, партийна хүдэлмэрилэгшэдтэшье хабаатай.

Эрдэмэй түбэй хүдэлмэриие аалидуулха тушаа заабаринууд гэбэл, тиимэ юумэн огтошье һананагүйб. Эндэһээ уламжалхада, КПСС-эй обкомой ба Эрдэмэй түбэй хүдэлмэрилэгшэдэй хоорондо удха түгэлдэр, үндэһэ баримтатай хөөрэлдөө хэжэ, ойлгогдоогүй эдэ бүхы асуудалнуудаа зүбшэн хэлсэхэ байна хабди.

— «Правда Бурятии» газетын хүдэлмэри ехээр шүүмжэлэгдээ. Энэ газетын редактор И. В. Казанцевые ээлжэ байһан тушаалһаань сүлөөлхэ тушаа суглаанай тогтоол соо хэлэгдэнэ ха юм. Газетэнүүдые КПСС-эй обком хинан шалгана гэһэн һанамжа хэр зүб гэжэ һананабта!

— Гансашье «Правда Бурятии» газетэдэ бэшэ, мүн мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдтэ тэдэнэй хэһэн ажаглалтанууд зүбшүү хаш. «Буряад үнэн», «Буряадай залуушуул», Гостелерадио тушаа олон ондоо һанамжанууд бии. Мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдые КПСС-эй обкомой талаһаа хинан шалгалта үдэрһөө үдэртэ хэрэггүй хэрэг боложо байна. Өөһэдыгөө шүүмжэлэн хэлэбэл, хинан шалгаха ябадалнуудые гаргажархидаг хабди. Зүгөөр энэмнай бага болоо. Юу хэлэхэб, партийна хүдэлмэриин түхэл маягуудые шэнээр бодомжолон үзэхэ сагта хэблэлэй ба хэблэл эмхидхэгшэдэй хоорондо хуушанаймнай заншал гараад байна ха юм даа.

Зүгөөр бэшэжэ, хэлэжэ, харуулжа байһан юумэнэйнгөө түлөө харюусалга хадаа журналистын гол «хинагша» болохо зэргэтэй. Үгэмнай ямар суурятай гээшэб? Обществодо шаг шууяа, хэрүүл гаргаха гү, али үгы гү—эдэ бүгэдэ журналистын оюун сэдьхэлэй хэрэг. Газетын ямар нэгэ материал, радио болон телевиденеэр дамжуулагдаһан дамжуулга ямар нэгэн холын зорилготой гэжэ хэн арсахаб? Эндэһээ уламжалхада, «Буряадай залуушуул» газетын һүүлшын номер республикын бүхы хүтэлбэрилэгшэдые бузарлана, Эрдэмэй түбэй суглаанай шиидхэбэриие Буряадай олониитын дэмжэхын тулада анхарал татуулха зорилготойгоор эхинһээ һүүл хүрэтэр удхатай. Энэнь редакциин хүдэлмэрилэгшэдэй, редакторай һашхалдэ үлэг лэ даа, юуб гэхэдэ, залуушуул огсом зон ха юм даа. Тиигээд газетэ «Саашадаа юун болохоб?» гэжэ өөрһөө үсөөн асууна хэш. Зүгөөр энэ асуудал болбосоронги хүнүүдтэ, илангаяа партиецуудта ёһын тэдыдэ асуудал бэшэ. Орон соомнай, республикадамнай боложо байһан үйлэ хэрэгүүдые партийна ба гүрэнэй хэблэлэй хүтэлбэрилэгшэд зүбөөр ойлгожо, нэгэ захаһаа нүгөө заха руу түлхидэнэгүй. Тиимэһээ эрид эрилтэ табидаг хүнүүдэй дура гутаана. Тиихэтэй хамта зарим хүтэлбэрилэгшэд өөһэдыгөө сагааруулжа, обком зүбшөөнэгүй гээд һууна бшуу. Энэ таагүй ябадал, гэбэшье орёо үедэ ойлгосотойл даа.

И. В. Казанцевые ажалһаань сүлөөлхэ тухай. Ганса энэ суглаанай сэгнэлтэ бэшэ, мүн республикын Журналистнуудай холбооной съезд дээрэ хэлэгдэһэн баримтанууд һанаа зобоно. «Правда Бурятии» газетын коммунистнуудтай зүбшэн хэлсэжэ, зүб шиидхэбэри абаха хэрэгтэй.

Дүтын харилсаа холбооной гуримуудта үндэһэлэн, шухала али бүхы асуудалнуудаар мэдээсэжэ, зүбшэжэ байхабди гэһэн зорилготойгоор саашадаа журналистнуудтай хүдэлхэбди. КПСС-эй XXVIII съездын үзэмжэдэ табигдаха партиин ЦК-гай Платформо анхаралтайгаар хараа һаа, партийна хэблэл партитай суг обществоёо һайн ажабайдал тээшэнь шэглүүлхэ гэжэ бэшээтэй. Сугтаа гэжэ!

— Эрдэмэй түбэй парторганизациин хандалгые, партиин ветерануудай бэшэгые зүбшэн хэлсэлгэдэ КПСС-эй обком һаалта хэнэ гэһэн үгэ хүүр гарана. Энээниие зүбшөөхэ гү! Февралиин 25-да болохо олониитын митинг тушаа юун гэжэ һананабта!

— Эдэ үгэ хүүрнүүд худал. Нэгэшье коллективтэ, партийна организацида хорилто хэгдээгүй. Манай хэблэл тэрэниие тунхаглаад байна ха юм.

Болохоёо байгаа митинг тухай мэдэнэбди. Энэ митингдэ, митингын түхэл янзануудта өөрөө ехэ дурагүйгөөр хандадагби. Митингнүүд гол түлэб бодомжотойгоор эхилдэггүй, уур сухал, үгэдөө дашууралга тэндэ тогтожо, хүлеэгдээгүй ушар тохёолдожо магад.

Манай радикалнуудай хүсэлые ойлгомоор. Өөһэдынгөө түбһөө заабари абажа, февралиин 25-да митинг үнгэргэхэдөө, февралиин буржуазно-демократическа революциин ойн баярые тэмдэглэжэ, парти болон Совет засагые үшөө дахин муушалха гэһэн һэдэлгэ гаргаха гэжэ ойлгомоор. Арадуудай һэргэн хүгжэлтын түлөөбди, арадай ёһо заншалнуудай хүгжэлтын түлөөбди гэжэ найдуулдаг үгэнүүдыень юун гэжэ ойлголтойб? Энэ үдэрынь бүгэдэ арадай түрүүшынхеэ Сагаалганиие хуулита ёһоор угтахаяа байна бшуу. Сагаалган хадаа эб найрамдалай, амгалан байдалай, бэе бэедээ һайн һайханиие юрөөлгын, гомдолнуудаа хүлисэлгын һайндэр ха юм. Арадай «жаргалай түлөө тэмсэлшэдэй» иимэ хандасые яагаад ойлголтойб? Энэ үдэр шаг шууяа гаргажа байнхаар, арадтаяа суг Сагаалганаа угтаа һаань, хэды дээрэ һэм?

— Республикадамнай неформальна эмхинүүд бүри эдэбхижэжэ байна. Мүнөө харахада, партийна комитедүүд тэдэнтэй харилсахаяа, хүдэлхэеэ һананагүй хэбэртэй. Энэ зүб гү!

— Энэ ушараар демократида һураха тухай В. И. Ленинэй хэлэһэн үгэнүүдые дурдамаар ха. Гадна партиин ЦК-гай үнгэрөөшэ Пленум политическэ партинуудай зэргэ байха тухай хэлэжэ, обществодо демократи үргэдхэхэ замаар ехэ алхам хэбэ. Манай республикада бии болоһон неформальна хүдэлөөн ехэ хүсэн гээшэ. Республикынгаа асуудалнуудые шиидхэлгэдэ партийна бүхы шатын комитедүүд тэдэнтэй суг хүдэлхэеэ арсаха ёһогүй. Зүгөөр тэдэнэй партийна хүдэлмэрилэгшэдые «арадай дайсад» болгоходонь, суг хүдэлхэнь хүндэ байна. Энэ сэг зуурын үзэгдэл ха, иигэһээр бүхы юумэн һуурияа олоно бэзэ.

Манай обществын түрүү хүсэнүүдтэй, ниитын бүхы эмхинүүдтэй нюур нюурһаараа хэлсэлгын түлөөбди, харилсаа холбооной түлөөбди. Гэхэ зуура Байгалай жасада, «Мемориалай», «Барилгашан» ДК-гай дэргэдэхи һунгагшадай клубай хүдэлмэридэ элдэб шатын партийна хүдэлмэрилэгшэд хабаадана. Минии һанахада, тэдэ эдэбхиеэ харуулнагүй, миин лэ ажаглагшад болонхой гэжэ ойлгохоор, үгы һаань, эдэ эмхинүүдэй добтолхы шэнжэнь номгорһон байха һэн ха.

— Үшөө нэгэ асуудалда анхарал хандуулагдаһан байна. Болохоёо байгаа һунгалтын урда тээ харахада, партийна зарим хүдэлмэрилэгшэд нэгэ округто гансаараа дэбжүүлэгдэнхэй байна. Энээн тухай Танай һанамжа!

— «Хуулаар хоригдоогүй бүхы юумэн — зүбшөөгдэнхэй» гэжэ нютагаймнай радикалнууд ходо һануулдаг. Зүгөөр партийна болон совет хүдэлмэрилэгшэд болоходонь, дуратай энэ үгэеэ юундэшьеб мартажархидаг. Тиимэһээ өөрыгөө хашуулха дурагүй хүнүүд аад, бусадай болоходонь, һэнгэргүй хашахаяа жүтөөрхэнэгүй. Жэгтэй һонин демократи болоно бэзэ?

Һунгуулиин округто хэды хүниие дэбжүүлхэб гэһэн хэрэг һунгалтын кампанида хабаадажа байһан коллективүүдэй өөһэдын хэрэг, тиимэһээ тэдэ юу хэхэ ёһотойб, хэниие, хэды хүниие дэбжүүлхэ ёһотойб гэжэ хэншье баалаха эрхэгүй гэжэ тоолоноб. Дэбжүүлэгдэһэн кандидадые өөртөө альтернатива оло гэжэ эрилтэ табихамнай гайхалтайл. Энээн тушаа Түбэй һунгуулиин комиссида нэгэшье гомдол үгы байна.

— Та арадай депутадта кандидадаар дэбжүүлэгдэнхэй гүт!

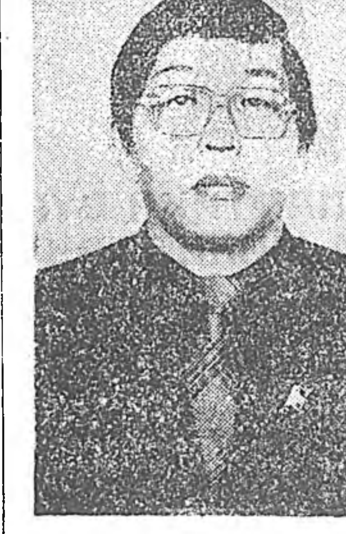
— Тиимэ. Би һунгуулиин Үдын 169-дэхи округһоо Буряадай АССР-эй арадай депутадта кандидадаар дэбжүүлэгдэнхэйб. Хүлэй совхозой директор В. Д. Ильков, Хандагатайн леспромхозой ахамад инженер Н. И. Родионов намтай суг дэбжүүлэгдэһэн байна. Һунгалтын урда тээхи бүхы уулзалгануудаа һайнаар үнгэргөөбди. Минии округой 11 һууринг, тосхонуудта ажаһуудаг һунгагшадтаа баяртайб.

— Һүүлшын асуудал. Эрдэмэй түбтэ болоһон суглаан дээрэ олон ондоо асуудалнууд табигдаа. Тиимэһээ тэдэниие пленум дээрэ шиидхэхэ хэрэг гараа ха. Энээн тушаа эрдэмтэд-коммунистнуудшье эрилтэ табина.

— Энэ асуудалаар тон зохихо шиидхэбэри абтаагүй. Һунгалтын кампаниин һүүлээр пленум болохо байха гэжэ һананаб. Мартын 4 болотор саг бага үлөө ха юм даа. Тиимэһээ һунгалтын урда тээхи хүдэлмэриингөө һүүлшын шатые эмхитэйгээр үнгэргэхэ хэрэгтэй.

Арадай канд

НЮТАГАЙ Э



Хориин районой һунгуулиин Ашангын 167-дохи округһоо Буряадай АССР-эй арадай депутадта кандидадаар дэбжүүлэгдэһэн хоёр нүхэдэй нэгэн Энхэ-Булат Цыбикович Цыдыпов тухай һунгагшадтань хөөрэжэ үгэхэ болоһоноо би хүндэтэйдэ тоолоноб. Юундэ иигэжэ хэлэһыемни, хүндэтэ уншагшад, саашань уншахадаа ойлгохот даа.

Э-Б. Ц. Цыдыпов мэргэжэлээрээ багша хүн. Тэрэнэй жиирэй багша ябахадаа, математика үхибүүдтэ ямараар заадаг, хэр зэргээр ойлгуулдаг байһаниие һурагшадынь мүнөө болотор һайшаан магтажа ябагша. Удангүй тэрэ багшалжа байһан һургуулиингаа директорээр томилогдоод, богонихон сагай хугасаа соо һургуулияа ямархан болгоһыень нютагай зон бүгэдөөрөө хаража байгаа бшуу. Һургуулиинь материально-техническэ үндэһэ һуури бэхижээ. Багшанарынь бултадаа шахуу байра байдалаар хангагдаа. Холын гүүртэ, отаранууд дээрэ үбэлжэдэг малшадай үхибүүдэй байгаад һураха 70 һууритай интернадай нээгдэхэдэ, һурагшадай спортын залтай болоходо, манай ажахын хүтэлбэри, түрэлхид нютагайнгаа дунда һургуулида ямар директортэй болоһоноо мэдэржэ, сэгнэжэ эхилээ һэмди. Түрэл һургуулимнай хараа байса хүгжэжэ, районойгоо һургуулинуудай дунда саг үргэлжэ магтуулдаг болоо һэн. Үхибүүдэймнай һуралсалдаа хандаса эрид хубилжа, багшанараймнайшье ажабайдал бурьялжа эхилээ бэлэй.

Эгээл энэ үедэ. Энхэ-Булат Цыбиковичнай нютагаймнай Соведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшээр һунгагдашоо һэн. Нэгэ ажалдаа аргагүй һайнаар хүдэлжэ байһан хүниие хобхо татан абаад, ондоо ажалда оруулжархидаг гурим бии гүб даа. Тэрэмнай һайтай, муутайшье юм бээз. Албанайнгаа талаар хүн ургахадаа һайн. Харин бүхы хараа түсэбүүдынь эбдэгдээ, хүсэлдөөгүй һаа, муу гэхэ байнаб. Манай Энхэ-Булат Цыбикович, минии һанахада, һүүлшынгээ ажалда айхабтар зохидоор таарашаһан хүн. Иимэл хүн нютагай эзэн байха ёһотой.

Тэрэнэй ударидадаг Соведэй гүйсэдкомой харьяата газар дээрэ Анаагай совхозой сэлеэнүүд болон Зүүн-Хуурайн ой модоной участок оршодог. Нүхэр Цыдыпов засагай зургаанда хүдэлжэ эхилһээр лэ, Булам, Зүүн-Хуурай, Онинборск гурбанайнгаа түхэл шарайе ээн ёһоор, ондоогоор хаража, нютагайнгаа зонтой хэлсэжэ, интеллигенциин түлөөлэгшэдтэй зүбшэжэ, боломоор хэмжээнүүдые абажа, хараалжашье захалаа һэн. Булам һууринда ясли-садай ашаглагдаһан, гэр байрануудай бии болоһон, малшадай байра дээрэ баннинуудай баригдаһан, уһа шабар болошодог үйлсэнүүдэй ендэгэр болоһон, фельдшерскэ пунктын нээгдэһэн ушарнууд гансал арадай депутадуудай Соведэй бүхы хүдэлмэриин эдэбхижэһэнэй эхитэй юм. Үшөө тиихэдэ Зүүн-Хуурайе абаад үзэел даа. Орхигдожо байһан энэ нютаг һүүлэй үедэ һэргэн хүгжөөгдэжэ эхилээд, зониинь ондоо тээшээ нүүхэеэшье болижо, эндээ лэб түбхинэжэ эхилэнхэй юм.

— Краснопартизанска сельсоведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэнэр урдань манай Зүүн-Хуурай һууринда анхарал огто хандуулдаггүй байһан юм. Харин нүхэр Цыдыпов ороһоор лэ, манда ходо харгылдаг боло һэн,— гээд ажалай ветеран М. Д. Яшин хөөрөөгөө эхилбэ. — Наһатайе наһатай гэнгүй, залууе залуу гэжэ голонгүй, хамаагүй дуугаралсадаг, ехэ зохид зантай хүн. Бидэнэрэй ажабайдалай бүхы дутуу дунданууды һуража абаад, эндэхи хүтэлбэрилэгшэдөөрнай дары хэмжээ абхуулжа шададаг. Тэрэнь манда ехэ үнэтэй даа,— гэжэ Михаил Давыдович депутадта кандидадтай уулзалгын үедэ тэмдэглээ һэн.

Буряадай АССР-эй арадай депутадта кандидат Э-Б. Ц. Цыдыпов эдэ үдэрнүүдтэ һунгагшадтаяа уулзажа хөөрэлдэхынгээ хажуугаар гол ажалаа мартанагүй. Тэрэнэй машинын Анаагай совхозой отделенинүүдтэ, Зүүн-Хуурайдашье сүүдхын ямаршье сагта ябахые харахат. Үглөөнэй 6—7 часһаа үдэшын арбаад час болотор яахын аргагүй ажалаараа ябажа байдаг ноёдые би үсөөн харадагби. Нэгэ хоногой хугасаа соо тэрэ ехэл хэрэг бүтээдэг даа.

Үлбэр бэетэй, үндэр наһатай хүнүүдтэ, үхибүүдтэ тэрэнэй хэды ехэ ханамжатайе, найдуулһанаа заатагүй бэелүүлдэг шанар шэнжэтэйень, иимэ хүнэй Буряадай республикын депутат болоо һаа, олондо ойгоргүй туһатайень пенсионер Г. Л. Квашнин, хонишон А. Д. Доржиева, Эхэ-Герой Г. Б. Бадмаева, багша Л. И. Самсонова болон бусад олоной урда тэмдэглээ һэн.

Харин депутадта кандидат уулзалгада суглараһшадта хөөрэһэн программа соогоо Соведэйнгээ харьяата газар дээрэ, 167-дохи округ соогоо, хэрбээ депутат болошоо һаа, һунгагшадай захяануудта түшэглэн, юу хэхэ, бүтээхэ байһан тухайгаа тобшохоноор хөөрэжэ үгөө һэн. Социально-экономическа хүгжэлтын асуудалнуудые нютагай эзэнһээ үлүүгээр хэн мэдэхэ, шиидхэхэб даа. Ажахын директорнуудые харахада, «мяха, һү, ноохо үгэ» гээд лэ, зонойнгоо амин шухала асуудалнуудые тооногүй гэжэ һанадагби. Энээгээрээ совхозой директор нютагай эзэн хоёр ехэ илгаатай байдаг ха юм.

Кандидадай этигэмжэтэ нюурһэн хойноо Соведүүдэй мүнөөдэрэй зорилгонууд тухай Энхэ Цыбиковичтэй ходол хөөрэлдэнэбди.

— Хубилган шэнэдхэлгын эхилһэнһээ хойшо Соведүүдэй үүргын дээшэлһэниие хүн бүхэн

ҺАНААШАЯА БЭЕЛҮҮЛХЭ



Манай республикын Театральна ажал ябуулагшадай холбооной суглаан дээрэ Майдари Хайдапович Жапхандаевые Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй депутадта кандидадаар Советскэ 59-дэхи һунгуулиин округоор дэбжүүлхэ гэһэн дурадхал оруулагдаа һэн. Хэдэн хүнүүд һууриһаа бодожо, өөрынгөө һанамжануудые хэлээд, Майдари Хайдаповичые алишье талаараа таараха байна гэжэ онсолон тэмдэглэһэн байха юм. Театрта дуратайшуул энэ хүниие ехэ һайн мэдэхэ ёһотой. Тиигэбшье, хэжэ ябаһан ажал, намтар тухайнь хөөрэжэ үгэе.

Майдари Хайдапович Жапхандаев 1946 оной январиин 7-до Агын Буряадай автономито округой Алхана һууринда түрэһэн юм. Дульдаргын дунда һургуулиин 10-дахи класс дүүргээд байтарнь, Ленинградай театральна институтда залуу хүбүүд, басагадые абажа эхилээ һэн. Бусад залуу нүхэдтэеэ тэрэ институтда абтаа бэлэй.

1969 ондо дээрэ дурсагдаһан һургуулияа дүүргэжэ ерээд, түрэл театртаа мүнөө болотороо ажаллажал байһаар. Майдари Хайдапович 1987 онһоо Буряадай Театральна ажал ябуулагшадай холбооной түрүүлэгшэ. Эгээл эндэ бүхы дүй дүршэлтэй, онсо өөрын маягтай байһаниинь, һанаһанаа табихагүй, зоной түлөө оролдожо ябадагынь эли тодоор харагдаа ха юм. Борохон дипломатка соо «бодолнуудаа» хабшуулаанхай, Москва хото хэды харгылжа, республикынгаа театрай ажалшадта байра бүтээһэниинь юугээршье сэгнэшэгүй. Тобшолбол, оперно театрта—14, буряад театрта —12, ород театрта—10, кукольна театрта—2 байра үгтэһэн байна. Театрай бүхы ниитын ажал болоод, илангаяа творческо асуудалнуудта хамсыгаа шуун орожо, ёһотойл мүнөө сагай эрилтээр шиидхэлсэдэг, үнэн сэхэ коммунист байһанаа Майдари Хайдапович харуулаа юм. Уран һайханай соведэй гэшүүнээр олохон жэлдэ һунгагдаһан байна.

Хори гаран жэлэй хугасаа соо энэ артистмнай нилээд олохон томо томо рольнуудые наадаһан юм. Тоолохо болоо һаа, Ч. Айтматовай бүтээлнүүдээр зохёон табигдаһан дүрбэн зүжэгүүдтэ бүхы гол рольнуудыень гүйсэдхэһэн байна. «Эхын тарялангда» — Суванкул, «Бордоһото үртөөдэ» —Едигей, «Плахада» — Бостоной роль. Гэхэтэй хамта, минии бодоходо, наһан соонь эгээл дүтэ һанагдаха роль» — «Улаахан пулеадтай улянгирхамни» гэһэн зүжэгтэ Ильясай роль байгаа ёһотой. 1973 ондо Ленинград хотодо болоһон национальна драматургиин фестивальда лауреат боложо ерээ бэлэй. Тиимэһээ театральна искусствын хүгжэлтэдэ габьяатай байһанайнгаа түлөө Буряадай АССР-эй габьяата, һүүлээрнь арадай артистын хүндэтэ нэрэ зэргэнүүдтэ хүртөө һэн. Буряадай Гүрэнэй шангай лауреат юм. 1988 ондо «РСФСР-эй габьяата артист» гэһэн үндэр нэрэдэ хүртэбэ. Майдари Хайдапович эршэ зориг дүүрэн, хүсэн дундаа шармайн ажаллажа ябана. Театральна экономико гээщые һэргээхэ, арадай хиналтын ажал үргэдхэхэ, бюрократи гээшэтэй үнэн зүрхэнһөө тэмсэхэ эрмэлзэлтэй хүн. Мүнөө сагта депутат иимэл байха ёһотой бэшэ гү? Теэд энээндэнь дурагүйдэхэшье ушарнууд тохёолдодог ааб даа.

Депутадта кандидадай программаһаа хэдэн баримта харая.

Нёдондо хабар Майдари Хайдапович манай гүрэнэй делегацида оролсожо, Хитад ошожо ерээ һэн. Аха дүү монгол угсаатан тэндэмнай нилээд олон байна гүб даа. Тиигээд хэлсээ баталжа, хоорондын дүтын харилсаатай боложо, республикынгаа театральна коллективүүдые гастрольдо абаашахые ехэл хүсэдэг юм. Энээнһээ уламжалан, үнгэрэгшэ намартаа Хүлэн-Буйрэй аймагай даргын орлогшо Даша-Доржо-гуйае угтан абаһан байна. Энэмнай ганса театрнуудые гастрольдо абаашаад дүүрэшэхэ бэшэ, бүхы монгол угсаатан бэе бэеэ даган, национальна ёһо заншалаараа,

БУУДАЛГАТАЙ... ИДХА

— Юун болоно гээшэб? Арадай депутадуудта кандидадуудай һунгалтын урда тээхи үгэ булялдаата хөөрэлдөөнүүд бодото дээрээ буудалгатайгаар дүүрэнэ гэжэ хэлсэнэл?— гэһэн дохёо «Советская Россия» газетын корпунктда зэдэлбэ. Тайлбаринь иимэ байна: городской Соведэй арадай депутадта кандидат С. Батурин «һүүдэртэ экономикын» ажал ябуулагшадтай тэмсэлые программынгаа гол зүйл болгоһон байгаа. Түрүүшээр тэрэ Улаан-Үдын видеобарнуудай директорнуудэй нэгые өөрынгөө хэһэн пистоледээр буудаад туршаба.

Буряадай АССР-эй Дотоодын хэрэгүүдэй министерствын мүрдэлгын таһагай начальнигай орлогшо А. Агафонов намда тусхай протокол харуулба. Февралиин 3-да кандидат С. Батурин һогтуугаар һамгантаяа сугтаа «Интер» гэдэг видеобарта ерэһэн байгаа гэжэ тэрээнь соонь хэлэгдэнэ. Абажа ороһон шэлтэй улаан архияа уугаад, хурисалай фильмүүдые харуулха эрилтэ табиба. Гэбэшье хүндэтэ айлшанай гуйлта хангагдабагүй. Тиихэдэнь С. Батурин абяаень һула болгохо тусхай түхеэрэлгэтэй өөрынгөө хэһэн пистоледые... видеобарай директортэ харуулһан байгша. Тэрэ кабинет руугаа гүйжэ ороо. Буугай абяан дуулдаба. Һомониинь үүдэнэй тотогодо тудаба...

Дары хүрэжэ ерэһэн милициин хүдэлмэрилэгшэд уур сухалаар орьёлһон энэ хүнэй буунь абаһан байгаа. Хэдэхэн сагай үнгэрхэдэ, Батуринай гэртэ һомо хэрэгсэлнүүд, пистоледэй һомонууд, хоёр граната олдобо...

Гэбэшье аша үрэтэйгөөр мүрдэлгэ хэхын тула С. Батуриниие харуул доро абаха сагай хүрэжэ ерэхэдэ, эгээл гайхалтай, хүлеэгдээгүй ушар тохёолдобо. Тэрэниие барижа хаахын тула зүбшөөл үгэхэ болоходоо, прокуратура городской һунгуулиин комиссида хандаха баатай болоо һэн. Ушарынь юуб гэбэл, энэнь юрын хулиган бэшэ, харин городской Соведэй арадай депутадта кандидат байгаа бшуу. Тэрээнһээ гадна, үйлэдбэриин тайлбарилалта сооһоонь харахада, газоэлектро-гагнуурша С. Батурин хадаа эдэбхитэй үйлэдбэришэн, Улаан-Үдын прибор бүтээлгын нэгэдэлэй цехүүдэй нэгэнэй комсорг болоно, «спортын хэмжээ ябуулганууд та эдэбхитэйгээр хабаададаг, аяншалгаар һонирходог, сугтаа хүдэлдэг нүхэдэйнгөө дунда ехэ хүндэтэй хүн юм гэжэ тэрээнь соонь хэлэгдэнэ».

РСФСР-эй Уголовно кодексын гурбан статьяе хазагайруулһанайнь түлөө — буу хэрэглэлгэтэй харата муухай хулиган аша гаргаһанайнь, буу зэбсэгүүдые хадагалжа байһанайнь, абажа ябаһанайнь, мүн алаха хюдаха аюул тохёолдуулһанайнь түлөө тэрэниие гэмнэжэ, С. Батуринһаа кандидадай этигэмжэ түлөөлэлгэнүүдыень болюулха

ЖАЛШАД ЗҮБШЭНЭ, ДУРАДХАНА, ШҮҮМЖЭЛНЭ

...АЛАН АЖАҺУУХЫЕМНАЙ ХАРАЛСЫТ

...мартын 26- ...СССР орон ...н ондоо яһа- ...хубилган шэ- ...һаналаа ...арга болом- ...ита СССР-эй ...ые һунгаһан ...итэ олоной ...районой За- ...хонин ажа- ...шад, хони- ...кы һунгаг- ...шэнэдхэлгые ...аа эрхимүүд- ...р найдажа, ...кахыда һайн ...ойрын сагта ...ын манай ню- ...продуктнуу- ...г зоной со- ...элынь һэргэ- ...тадуудай тү- ...байнабди. ...һунгагшад ...ногэй терри- ...округоор ...Юундэ кан- ...Буряадай об- ...екретарь нү- ...ые СССР-эй ...кандидадаар ...гэлтын урда ...уулзахадаа, ...уулзһан канди- ...хэ найдалаа, ...захиһан, хэ- ...Тэдэ һунгаг- ...е һанахадаа, ...ой нэгэдэхи ...манай захяа- ...харюу үгэ-

хэ, тэдэниие манай зүб тээшэнь дүүргэхэ арга боломжотой хүн байха гэжэ найдажархиһан байнаб. Тиигээдшье захяаемнай саарһан дээрэ ехэ оролдосотойгоор тэмдэглэн абажа байһан дүрэтэй байгаа бэлэй.

Гэбэшье хариюугай үгэ хэлэхэдээ, манай захяануудай нэгыеньшье тусгаарлан, дүүргэжэ боломоор гэһэн харюу үгөөгүй һэн. Миил далин дээгүүр «ябаһан, уулзаһан лэ газартамни нэгэл янза захяанууд байдаг байна. Дүүргэгдэхэл байһан тэрэ ажал дүүргэгдэхэл байха» гээд лэ, саашань республикынгаа һонин хөөрөөд лэ дүүргэжэрхёо бэлэй.

Тиигэбэшье манай захяануудые дахин дабтажа хэлэхэеэ хүсэнэб. Загаһатын зонтой нүхэр А. М. Беляков түрүүшынхеэ уулзаһан ха юм.

Энэ ехэ уулзалгада һунгагшад эдэбхитэйгээр суглараа һэн. Оройдоол зуугаад хүнэй һууритай клубнай һууринай 700-гаад хүниие яагаад багтааха даа? Манай кандидадай иимэ ушарые хоёр нюдөөрөө өөрөө хаража байхадань, минии 1-дэхи захяа энээнтэй холбоотой байгаа һэн.

1. Загаһата тосхондо 500-һаа доошо бэшэ һууритай соёлой-спортын комплекс ойрын сагта барюулхые захяабди.

2. Нютагтамнай үндэһэн буряад яһатан ажаһуудаг. Бидэнэй дунда 6 бүлэ ород болон буряадууд шахуу болошоһон татаар яһатан бии. Тиибэшье ород хэлэн дээрэ суглаагаа үнгэргэдэг, данса саарһаяа хэдэг болошонхойбди. Юундэ тиимэ болохо болоо юм? Үндэһэн буряад хэлэеэ огтолон мартажархёо бэшэ ха юмбибди.

— Тиимэ дээрэһээ түрэл буряад хэлэн дээрэ суглаа хуралаа үнгэргэхэ, буряадаар саарһа дансаяа хэдэг болохыемнай зүбшөөгыт.

— Манай буряад хүүгэдтэ ород буряад хоёр хэлые 10 класс дүүргэтэрнь тэгшэ мэдэсэтэй болохоор программын часуудые адляар, яһанай илгаагүйгөөр зохёон гаргахые захигдаа һэн. Мүнөө түрэлхи хэлэ, литературада, ородтой сасуулхада, бага саг үгтэнэ.

3. Би бүлеэрөө 17 жэлдэ хонишоноор хүдэлжэ ябахадаа, малшан зоной ажабайдал махабадаараа, ухаан бодолоороо мэдэрдэг болооби. Манай үхэршэд, адуушад, хонишод 100—200 жэлэй саанахидал адли хүйтэншье, дулааншье, бороо саһаншье, һалхи бордоһоншье һаань, мориной нюрган дээрэһээ буугаагүй, эдихэ хоолой гурим сахихые мэдэхэшьегүй, үбшэн хэжэг хүрэхэдөө, жэлдэ нэгэ удаа амаралта абахадаа, һэльбэхэ хүнэй үгы дээрэһээ залуу наһанһаа хүйтэ нойто абажа, үбшэн һүжэржэ, саг соогоо аргалуулха аргагүй дээрэһээ эртээнһээ үбшэн, мохир тохир болодог ха юм.

Тиимэһээ өөһэдынгөө республикада дулаан хубсаһа, нэбтэрхэгүй суба, арһан бээлэй, малгай, гутал, спецовко гэхэ мэтэ оёхоор эмхи, фабрика эмхидхэхыень захяабди.

Манай хүдөөгэй һунгагшадай тэдэ захяануудай жэл үнгэртэр дүүргэгдэхэгүйнь гайхамаар болоо. Нэгэнииньшье һаа, юундэ дүүргэгдэнэгүйб? Депутаднай һунгагшадтаяа яахадаа уулзана, тоосоногүйб? Ерэхэ аргагүй болобол, газетээршье һаа, харюусанагүй гээшэб гэжэ ехэтэ һанадаг, хэлсэдэг болообди. Эдэ бүгэдые мүнөө, нюуса далдагүй сагта, дуулаха, һонирхохо ехэ дуратайлди.

Энэ бэшэг соогоо СССР-эй арадай депутат нүхэр А. М. Беляковто үшөө нэгэ нэмэлтэ захяа дамжуулха хүсэлтэйб.

— Манай нютагай Худан, Чисаана голнуудые үгсэжэ, горход, булагууд, ой модон, булган, хэрмэн гэхэ мэтэ үнэтэй сэнтэй ан гүрөөл ехэ элбэг байһан юм. Уг гарбалаараа буряад яһатан ан олзоборилжо, омогорхожо, адуу мал, хонидые үсхэжэ, үбһэ сабшажа, таряа ургуулжа, гүрэн түрэдөө хубитаяа элбэг ехээр оруулжа байдаг һэн. Теэд мүнөө хүбшэ тайгамнай, хада уула мнай шаралшаһан халзан толгойнууд болошоо. Үбһэ сабшадаг гол горходоймнай сабшалангай газарнууд томо модо шэрэдэг автомашина, тракторнуудай мөөрэй хободоһонууд боложо, уһанда нурана, ямаршье аргаар тэрэнээ заһаха, үбһэ ургуулха аргагүй болоо. Гол горхонуудай, булагуудай эхеэр, эрьеэр ургадаг модонуудые дууһан отолжо, техникын хүсөөр, хүлөөр даруулжа, хюдажа һалгаа. 35—36 жэлэй туршада Хүртэйн, Худанай (Сулхарын) леспромхозууд, Михайловкын модо бэлэдхэлгын пункт, Хүртэйн ой модоной ажаһы, үшөөшье олон Хэжэнгын, городой модо бэлэдхэлгын эмхинүүд ямаршье харууһа, шалгалтагүйгөөр байгаалиие мнай бузарлажа, экологиин ямаршье журамгүйгөөр, дура зоргон соогоо баялигуудые хюдажа байхыень автономито республикын элдэб олон зонхилхы зургаанууд мэдэжэ, хаража байгаад, ямаршье хэм жээ абажа, болюулдаггүйнь гайхалтай болошоо. Али автономито республикымнай ударидагшад үдэрөө тоолоһон саг зуурын зон болоходоо, хэрэглэхээ болишоо юм гү?

Энэ ушарһаа минии һанамжа гэбэл, манай нютагһаа модо отолдог, хюдадаг хамаг эмхинүүдые үгы болгыт. Үндэһэн буряад яһатаниие амар амгалан ажаһуухыемнай харалсыт, абаралсыт гэжэ манай ажахын коллективэй дэбжүүлһэн СССР-эй арадай депутат А. М. Беляковто ханданаб.

Б-Ш. ДОНДОКОВ,
Хэжэнгын районой Загаһатын совхозой хонишон.

Бэшэгүүдэй шэнжэлэл

...ТАГДАЛАА ...ҺАХАБДИ

...рдохи һарань ябажа байна. һара үлүүтэй- ...он соомнай баярламааршье, шаналмааршье ...тохёолдоо. Юрэнхыдөө бөөгнэрэн хамтаржа ...шанга асуудалнуудые саашадаа хэрэгсээн- ...огүйһөө гадна иимэ хандалгын аюултай бай- ...гай февралиин Пленум харуулаа. Тиимэһээл ...съездын болзор дүтэлүүлэгдэжэ, КПСС-эй ...н хэлсэлгэдэ табигдаба гээшэ. Коммунис ...ха шанар тухай хөөрэлдөөн манайшье газе- ...дээрэ болоно. Жэшээнь, февралиин 3-най ...үниинэй ниитын бэшэгшэдэй нэгэн, партиин, ...ветеран Барас Галзутович Сотнич «Эрилтээ ...этэй» гэһэн статья бэшээ. Тэрээн соогоо ав- ...хүндэ хүшэр байдалай шалтагаануудые эли- ...лдоно. Тиихэдээ 1985 оной апрельһээ хойшо ...олнууд абтаа гээшэб, харин һайжарха юумэм- ...гэжэ ветеран голхорно. Байдалай улам һү- ...тула партиин гэшүүн бүхэндэ эрилтэ шангад- ...нэрэ хүндые дээшэлүүлхэ гэһэн һанамжые ...байна.

...атиин гэшүүн, Эсэгэ ороноо хамгаалгын дай- ...инвалид Борис Владимирович Мардоленов ...юм. Гэбэшье буряадаар сэбэрээр дуугардаг. ...миндаа буряадуудтай нэгэ һургуулида һураа ...дайнайшье үедэ тэрэ «Буряад нүхэдэйнгээ ...элгые, урихан хандасые мэдэржэ ябаа һэм» ...эмдэглэнэ. Манай газетэдэ толилогдоһон бэ- ...ай ветеран Закавказида һүжэрһэн хёмороон- ...ажалша үнэн сэхэ хүнүүд дүлэн соогуур бэ- ...арисаагаа эбдэхэгүй гэжэ найдажа байһанаа

...үндэр наһатай ветерануудта 1990 он хадаа онсо ...Агуухэ Илалтын 45 жэлэй ойн жэл ха юм. ...эгээл эдэбхитэй авторнуудай дунда дайнай ...Б. Хандажапов, И. М. Туманов, Г. Л. Санжиев, ...Б. Будаев, Д. Г. Дугаров болон бусад ороно. ...наһа, удаан жаргал хүсөөд, манай редакцитай ...олбоогоо таһалангүй, шэнэ шэнэ, улам улам ...атериалнуудые мандаа асаржа байгыт гэжэ

...оонэй шахардуу шанга үедэ үндэр наһатанай ...тэй байна. Бууралһаа үгэ дуула гэжэ араднай ...бэшэ. Ямаршье хубилалта, һэлгэлтэнүүдые хэ- ...эй һургаалда тушаглахаяа бү мартаял.

...засагай дээдын зургаанай указаар буряад Са- ...арадай һайндэр гэжэ баталагдаһаниинь ехэ ...урин нёдондо жэлэй декабрьһаа манда Б. Аю- ...шиковаэй, М. Гончиковой, С. Бадмаевай, Г. Да- ...агаалган тухай статьянууд гараа һэн. Жэшээнь, ...татья «Хуулита һайндэр болгохо» гэһэн гар- ...Бусадшье авторнууд энэ дурадхалые дэмжээд, ...рданя яагаад үнгэрдэг һэм, мүнөө яагаад үн- ...тарамжатайб гэжэ һанамжалһан байна. Энэшье ...здын Инзагата нютагай үндэр наһатан Д. Цы- ...агаалган тухай һанамжа, дурдалга толилогдоо. ...ндэр болоо хадаа Сагаалган байгша ондо тон ...эргэдэхэ гэжэ хүлеэгдэнэ. Энэ һайндэрэй хэм- ...гаан һарын дангина» гэһэн республиканска кон- ...хеэ үнгэрхэнь гэжэ манай газетэ мэдээсээ һэн. ...уншагшад газетые ёһотоор сэгнэхэ зон болоно. ...о һайшаалтай бэшэгүүд ерэдэг ааб даа. Гэбэ- ...соо яаха аргагүй зүб удхатай шүүмжэлхы ажаг- ...алнууд ябадаг. Энэ хуудаһанда толилогдоһон ...о манай үнэнтэ уншагша Б. Гомбалчим «уран гоё ...эр нэгэн дээдэ доодын зургаануудта хадууг- ...үгэнэ гээшэ гү гэһэн статьянууд «Үнэнэймнай» ...арайл хоморд оно ха» гэжэ тон зүбөөр тэм- ...шынгаа зааһан энэ дутагдалые байгша ондо за- ...олдохобди гэжэ найдуулая.

...хүдэлмэришэн ба хүдөө бэшэгшэдэй таһаг.



2-дохи СПТУ дүүргэһэнэй һүүлээр Рыгзема Цыбенова Улаан-Үдын уран һайханай хэрэгсэлнүүдэй ба гар бэлэгүүдэй заводто машинкаар шэрэн шэмэглэгшээр хүдэлжэ захалаа һэн. Дүүргэдэг ажалынь тиимэ бэлэн бэшэ юм. Миил оёхо бэшэ, харин урлан гоёохо уялгатай. Хубиингаа түсэб тэрэ 110—120 процент дүүргэдэг. Тэрээнһээ гадна дүй дүршэлөө шэнэ ерэһэн басагадта дамжуулдаг. һургаһан басагадынь разряд абаха шалгалта тушаагаад, мүн бэеэ даагаад хүдэлнэ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Улаан-Үдын уран һайханай хэрэгсэлнүүдэй ба гар бэлэгүүдэй заводой машинкаар шэрэн шэмэглэгшэ Рыгзема Цыбенова.

Ж. ХАЛБАЗЫКОВАЙ фото.

«ЗАХЯАЕТНАЙ ДҮҮРГЭЭБ»

Жаран зургаан жэлэй саана Баргажанай комсомолшууд өөрынгөө нютагай хүбүүн Костя Оляндерта хүдэлмэришэн-таряашадай Улаан флодто ошохо путевко үгөө һэн. Тэрэ холын намарай үдэшэ замда үдэшэхэдөө, нүхэдэйнгөө үгэһэн захяануудые тэрэ наһан соогоо мартаагүй юм. Заатагүй улаан капитан болохош гэжэ комсомолшууд Костидо захиһан байна.

Олон жэл үнгэрһэн хойно «Баргажанай үнэн» газетэдэ зузаан нэгэ бэшэг ерээ. Тэрэ иигэжэ эхилээ һэн: «Хүндэтэ нютагайхид! Захяаетнай дүүргээб...»

Оляндерай үетэн сасуутанай хубида нилээд хүшэр бэрхэшээлнүүд тудаа юм. Тэрэ үеынхид гансашье фашизмтай шэрүүн шанга тулалдаанда оролсоһон бэшэ, харин Сталинай хардалга мүрдэлгын, арми, флодой кадрнуудые хюдалгын үйлын хараалта сагые өөр дээрээ үзэһэн байна. Константин Ильич мүн лэ энээнһээ гадуур үлөөгүй.

«Минии наһан имагтал ороной түүхэтэй холбоотой намтар бэшэ. Комсомолдо, сэрэгэй албанда сугтаа ябаһан хэды олон нүхэднай наһантаяа хахасаа гээшэб гэжэ һанахада, балайшье хүхилтэй бэшэ байна. Гэбэшье үнэн зүб хэрэгэй, арадай, партиин хэрэгэй түлөө ажаһууһан, ами наһаяа үгэһэн хадань омогорходогби»,— гэжэ Константин Ильич бэшэнэ.

Мүнөө отставкада гараһан нэгэдэхи рангын капитан К. И. Оляндер Ростов-на-Дону хотодо ажаһуудаг.

А. КАПУСТИН,
журналист.

ЭРДЭМТЭ ОТОШЫН ХАЛУУН СЭДЬХЭЛ

Танай һайхан орондо айлшалжа, габьяата эмшэн, эрдэмтэ отошо Боянова Надежда Бужиглаевнада түрэлхиин хараа муу нюдэндөө мүсын заһал хүүлэжэ, юртэмсэ үзэхэ нүхэсэлые һайжаруулжа үгэһэндэнь баярлажа, талархаһанаа танай һониной хуудаһаар дамжуулан, олониитэдэ элирхэйлхэ гэһэн хүнби.

Монгол-зүблэлтын арад түмэнэй эгүүридын аха дүүгэй найрамдалай бэлэг тэмдэг болоһон түмэн түмэн үзэгдэлнүүдэй нэгэниинь гэбэл, зүблэлтын алдарта эмшэдэй халуун сэдьхэл, туһаламжа гэжэ бүхы наһаараа этигэжэ ябадагаа урин, хүүгэдтээ дамжуулха гэһэнэймни үшөө нэгэ баримтань энэ болоно.

Эрхтийн ЭРЭГЗЭН.
МНР-эй Улаан-Баатарай Октябриин районой үндэр наһатан.

ГЭРНҮҮД ТОЛЛОГДОНО

һүүлэй жэлнүүдтэ Тээгдэ тосхондо барилгын хүдэлмэри үргэнөөр ябуулагдажа, шэнэ гэрнүүд хойно хойноһоо һубаридан бодоно. Нёдондо шэнэ аптека, больнице баригдажа, ашаглалгада үгтөө.

Юрэнхыдөө хүн зоной һуудал байдал һайжаруулха хүдэлмэри үргэнөөр ябуулагдажа байнхай. Зарим ажалшад гүрэнэй зүгһөө урьһаламжа (ссуда) абажа, өөһэдтөө үмсын гэрнүүдые барина. Эдэмнай хэд бэ гэбэл, А. Доржиев, Д. Ванданов, А. Аглямов, В. Мухомедгалеев, бусад олон нүхэд болоно. Зариманиинь барижа дүүргээд, шэнэ гэрээ толложо, түбхинэнхэй.

Ц.-Х. ГОМБОДОРЖИЕВА,
хүдөө бэшэгшэ.

Сагаалганиие угтуулан

ЕХЭЛ ҺАЙШААМАAР

1989 оной декабриин 2-то манай газетэдэ толилогдоһон «Сагаалган, обоо, үлэ» гэһэн статья тон зүб гэхэ байнаб. Мүнөөшье үе хүрэтэр Сагаалган гээшэ буряад-монголой эгээл һайн һайхан үдэр байһаар гээшэ. Ажалша, малша арад үбэлэй хүйтэн үнгэржэ, дулаанай шэнжэ асардаг хабарай эхин һарые хүлеэдэг байгаа. Адуу малнай ондо ороо, һү һаалимнай ехэ болохонь, газарай гараса энэ жэлдэ һайн байһайл гэжэ буряад зон Сагаалганайнгаа найр нааданай үедэ сэдьхэн зальбардаг һэн.

Эртэ урда сагһаа хойшо Сагаалганай үдэр иигэжэ эхилдэг байгаа. Газаа гаража, сан табижа, һү, сайнгаа, архиингаа дээжэ үргэжэ, хии морёо хиидхэжэ, гэртээ орожо: «Мэндэ амгалан сайн!»— гэлдэжэ, гэрэй зон хоорондоо золгохо, бэе бэеэ амаршалха. Бурхандаа һү, сайнгаа дээжэ үргөөд, сагаан эдеэ, мяха, бообо табяад, амтатай эдеэгээ эдижэ, аяга сайгаа уужа — иигээд лэ гэртээ сагаалжа дүүргэхэ.

Урда сагта түрүүн ехэ наһатай айлайда сугларжа найрлаад, гол голоор ябажа сагаалхадаа, иимэ хөөрэлдөөн болохо:

— Мэндэ амгалан, һайн һайхан сагаалжа байна гүт?

— һайн даа! Он жэл үнгэржэ, нэгэ наһа нэмэбэ гээшэбди. Саг дулаан, буруу булшантай, даага далантай, булдаржа, дэбхэржэ ябана.

Золгоһоной һүүлээр сагаалгашанда сай аягалаад, амтатай эдеэнэй табаг табиха. Эзэн хүн архи аягалаад: «Хуушан жэлээ үдэшэжэ, шэнэ жэлэй шэмэтэ дээжэ барижа хайрлагты!»— гэжэ айлшадтаа хандадаг. Багашуулда бэлэг сэлэг үгэдэг һэн.

Тиигээд нэгэ хүн бодожо: «Бүгэдөөрөө манайда ошожо сагаалагты!»— гэжэ уряал айладхадаг байгаа. «Зүб, зүб!»— гэлдээд, булта мори, шаргадаа һуужа, тэрэ айлайда ошодог бэлэй.

Тэрэл үдэртөө голойнгоо айлнуудые сагаалжа дүүргэхэ. Архи уужа, һогтоһон хүн байхагүй, булта элүүр, һаруул ябаха ёһотой байгаа.

һүүлшын айлайда бээлэй нюужа, шагай харбажа наададаг һэн.

Бээлэй бидэнһээ үнгэршөө
Бэдэрхэеэ шамдаарайгты,—

гэжэ дуулалдаха.

Мүнөө ажал хүдэлмэриингөө һүүлээр колхозой клубһаа эхилээд, гэр гэртээ ябажа, сагаалдаг болонхой. Ажалша арадай эртэ урдын заншалта сагаалганаймнай арадай һайндэр гэжэ байгша онһоо соносхогдоһониинь үндэр наһатай бидэндэ ехэл һайшаагдамаар байна.

Дугаржап ЦЫРЕМПИЛОВ,
пенсионер.

Зэдын районой.
Инзагата һуурин.

ҺААЛИШАН УГТАН

Буряад орон дотор уг гарбалаараа үе дамжан һаалишан ажалтай хүнүүд хэды олон гээшэб! Жэлэй дүрбэн сагта амаралта, найр нааданшье гэжэ мэдэнгүй үдэр бүриин оролдосотой ажалай ашаар, үнеэдые харууһалалгын эдеэлүүлгын хүсөөр, олоной амтан хоол, сагаан эдеэнэй дээжэ — һүн һаагдадаг гээшэл даа. һүнһөө гарадаг олон нэрэтэй эдимжэ хоол манай буряад зон хэр угһаа абан буйлуулдаг. Аарса, бозо, хүрэнгэ, хурууд, үрмэ, зөөхэй, ээдэмэг, тараг, хоймог, бүлимэр, хүшөөдэһэн, айраг гээд, тоолохо болоо һаа, олон байхаһаа гадна малайнгаа арһа, дагадха баһал сагаан эдеэгээр дэбтээжэ элдэдэг байһыень бү мартая!

Олон һаалишан угтан сооһоо нютагайнгаа Тогошеевтэн тухай хөөрэхэ һанаан байна. Манай Бэрүүн Бургалтай нютагта хуушан монгол, тангад эрдэмтэй, нютагайнгаа түүхэ домогые һайнаар мэдэхэ үльгэршэ, юрөөлшэ, үе наһаараа үнеэдые һаажа, һаалишанай нэрэ хүндые дээрэ үргэжэ ябаһан һүбэлгэн сэсэн Тогошеева Мидаг (1887—1966) хүгшэн ажаллаһан, ажаһууһан юм.

— Сагаан эдеэ буйлуулжа, олон янзын хоол бэлдэхэдээ, буряад зомнэй шадалтай даа. һаалишан хүнэй һанаа сэдьхэл, һаагдаһан һүндэл адли, сагаан сэбэр байнгүй яахаб даа.

Иигэжэ хэлэжэ ябахаһаа гадна Сагаалган гү, али ондоошье найрай үедэ манайда уряалаар ерээд һүүхэдээ, сай аягалжа, табаг табимсаарнай: «Дулаанай газарта эдеэшэн ургаһан, дундаршагүй булагай уһанда шанагдаһан, һаамхай үнеэнэй һүөөр сайлгагдаһан, һайхан сайтай һүүгыт даа!»— гэжэ үреэдэг зантай байһан юм. Мүн баһа иигэжэ өөрынгөөшье һайхан сайдаа айлшадаа уридаг байгаа.

— Араар дүүрэн ашанартайб. Зэдын голоор дүүрэн зээнэртэйб,— гэжэ хододоо хүхюун омогорхожо ябахаһаа гадна залуу һаалишадта һайн һайхан һургаал заабари үгэдэг байһыень нютагаймнай хуушанай һаалишад мартангүй, хододоо үнэн сэдьхэлһээ дурсажа ябадаг. һайн хүнэй заабари бүхэли һарын хүнэһэн гэдэг ха юм.

Колхоз эмхидхэлгын, түрүүшын табан жэлнүүдэй, стахановска хүдэлөөнэй орьёлмо долгин соогуур, гушаад гаран онуудай хүшэр хүндэ, Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнай хатуу шэрүүн сагуудые хүзүүн дээрээ даажа гаралсахын тула Мидаг төөдэй Гарма басагантаяа хамта ото малшанаар, һаалишанаар ажаллажал ябаал даа.

Мидаг төөдэй Гарма басаганайнгаа табан үхибүүдые гарынь ганзагада, хүлынь дүрөөдэ хүргэлсөөд, үндэр наһа эдлэжэ, нютаг зондоо һайхан юрөөл табиһаар маанадһаа холодоо бэлэй.

Мүнөө үедэ Гарма Тогошеева 78 наһа хүрэбэшье, хүнгэн сарюун зандаа табан үхибүүдэйнгээ үхибүүдые, Мидаг эхэдээл адли, баһал унтаха нойр, эдихэ хоол мартан, хүл дээрэнь гаргалсажа, хүмүүжүүлжэ, хүртэсэ багатай болонхой. Аяар табан айлда 23 ашанар, зээнэртэ хаана хүсэ хүрэхэб даа. Одоол хэнһээшье үлүү ажалтай гээ һаа, алдуугүй.

Гарма төөдэйн ехэ басаган Доржо-Ханда Тогошеева бүхы наһаараа һаалишанаар ажаллаад, наһанайнгаа амаралтада гаранхай. Табан үхибүүдэй эхэ, «Ажалдаа шалгарһанай түлөө» медальда хүртэнхэй. Доржо-Хандын ехэ басаган Светлана нютагайнгаа дунда һургуули дүүргээд, олон жэлэй туршада түрүү һаалишадай нэгэн ябаһанаа, хадамда гаража, Баяр нүхэртэеэ Хорёон гэжэ газартахи эбэртэ бодо малай гүүртэдэ һаяхана нүүнхэй.

Гарма төөдэйн удаадахи басаган Лилия Тогошеева мүн лэ табан үхибүүдэй эхэ. Мүнөө үедэ эршэ түгэс һаалишанаар ажаллаһан зандаа. Андрей нүхэрынь совхозой урдаа хараха түрүү механизатор юм.

Лилия һаалишанай ажалайнь дүн тобшохоноор хаража үзэе. 1988 ондо үнеэн бүриһөө дунда зэргээр 1813 килограмм һү һааһан байгаа һаа, үнгэрһэн 1989 ондо 2101 килограмм һү һаажа, энэ үе соо үнеэн бүриин һаамые 288 килограммаар дээшэлүүлжэ шадаба. Байгша ондо 2500 килограммай дабаандо гараха түсэбтэй.

Лилия Тогошеевагай ехэ басаган Оюуна һаалишанаар ажаллажа байһанаа, нарайтай боложо, эмэрһанай удаа һаянай хуушан ажалдаа оронхой.

Гарма төөдэйн бэри Валентина Очировна бүхы наһаараа һаалишан юм. Гурбан үхибүүдэй эхэ. Хани нүхэрынь — Буда Тогошеев түбэйнгөө фермэ дээрэ мастер заһабарилагшаар ажалладаг.

һайн һайхан зантай, ухаатай сэсэн Мидаг төөдэйн үргэһэн, хүмүүжүүлһэн ашанар, зээнэрэйнь хуушанайнь ажалые уг дамжуулан, үргэлжэлүүлжэ ябаһандань баясамаар лэ.

Ц. НАЙДАНОВ.

Захааминай районой
Михайловка һуурин.

ХУБИИН МАЛ ҮСХЭХЭ

Нёдондо Мухар-Шэбэрэй районой Хонхоло һууринай «Искра» колхозой дүй дүршэл тухай газетэдэ урмашан уншааб. Энэ ажахы жэл бүри 1200—1300 поршоонхо, 70—80 гунжадые хүн зондо худалдадаг, тэжээлээршье туһалдаг юм байна. Жэшээнь, 10 мянган центнер хүрэтэр тэжээлэй орооһон, тон ядаруу байдалда орогшодто 200—200 центнер үбһэн худалдагдадаг, хизаарлалтагүйгөөр һолдомон үгтэдэг. Энээнэй ашаар 1985 онһоо Хонхолын хүн зоной хубиин малай тоо нэмээ гэбэл, үхэрнүүд—30, хонид—80, гахайнууд—20 процентээр нэмээ. Республика доторшье хүн зондо мал бүри олоор худалдагдана. Хубидаа мал худалдажа абахын тула гүрэнэй зүгһөө зээлеэр мүнгэн үгтэнэ.

Энэмнай һайшаалтай хэрэг. Теэд олошоржо байгаа малаа хаана, яагаад харууһалалтай гээшэб гэһэн асуудал гарана. Юундэб гэхэдэ, һуурин тосхонуудые тойроод, газарынь дууһан хахалагдашанхай гэхэ гү, али ажахын элдэб барилганууд бодхоогдонхой. Иимэ эрхэ байдалда орооһо таряа малда ехээр гэшхүүлхэгүйн болон һууринуудай захаар тугал, хурьгадаа бэлшээхын тула тарялангуудые һуурин тосхонуудһаа 1—1,5 километрээр холо болгохо хэрэгтэй гэжэ һананаб. Мүн хаягдашаһан, 1-һээ 10 гектар хүрэтэр талмайтай үрэжэлтэ газарнуудые эдлүүрилжэ, тэжээлэй ургамалнуудые тарихада болохо.

Совхозуудые олоор байгуулжа захалһан 1961 он болотор колхозой гэшүүн бүхэн 1 гектар хүрэтэр хубиин газартай байдаг һэн. Тэндээ зеленко, хартаабха таридаг, үбһэ сабшадаг байгаа. һайн ургаса абаһанай ашаар малынь тэжээлээр һайнаар хангагдадаг бэлэй. Ниитын тэжээлдэшье хүн гар хүрэдэггүй һэн. Совхозуудай бии болоһоор нютагай Советүүдэй шиидхэбэреэр гэр шадарай газарай талмай 0,25 гектар, зарим тээ бүри 0,15 гектар хүрэтэр хаһагдашоо. Иимэ эрхэ байдалда хүдөөгэй зон хубиингаа мал хорооxо, заримдаа дууһан үгы хэхэ баатай болоо.

Хубиин мал олошоруулангүй Эдеэ хоолой программын бэелүүлэгдэхэгүй байһаниинь ойлгосотой. Тиимэһээ хубиин мал үсхэгшэдтэ һуурин тосхонууд шадар зелёнко тариха газар үгэхэ шухала. Саг үргэлжын ээтэй болоходоо, үрэжэлынь заабол дээшэлхэ. Энээндэл адляар сабшалан, хубиин тугал, хурьгадай бэлшэхэ тээлнигүүдые үгэхэ хэрэгтэй.

С. БАЛЬЖИНОВ,
пенсионер.

ОЧИРОВ ЯАШООБ?

Буряад хэлээр дуугардаг дүршэл шадабаритай лекторнууд республика доторнай үсөөн. Телевидениин шэнжэлэгшэд гол түлэб саарһа шагаагаад хэлэдэг. Шагнаһан зондо энэнь таарамжагүй агша. Тиигээд байхадань республикымнай элитэ лекторнуудэй нэгэн Д. Д. Очиров һүүлэй үедэ телевизорээр харагдахаяа болишоо. Юун болоо гээшэб? Тэрэниие юундэ табинагүйб? Газетээр дамжуулан, энэ асуудалдамни харюусахые гүйнаб.

Ю. ЦЫБЕНОВ,
хүдэлмэришэн.

Газетэ тухай уншагшын һанамжа

...Ө ЭДИХЭ ӨӨХЭН, МҮНӨӨ ЭДИХЭ УУШХАН

...инүүдтэ «Буряад ...мнай уншахада ай- ...н, элбэг баян ста- ...толиндог болон- ...э үргэн ехэ ма- ...уралдхал соо бу- ...бэшэгээ һэргээхэ, ...дээрэнь гаргаха ...гай сэсэн, мэргэн ...айхабтар олон ...хэлэгдэнэшье гээ. ...хэлэгдэһэн урагш ...ай ямар нэгэн ...дын зургаануудта ...урэ түл үгэнэ гээ- ...статьянууд «Үнэ- ...ниие нюурта арайл хоморд оно ха гэжэ һанамаар. Магад, энэ бүхы сэсэн хөөрэлдөөнүүднай хабарай наруулиин ургыханууд шэнги хаһа соохоноол һалбархадаад хагдаршана гээшэ гү!

Буряадаймнай уран зохёолшод, композиторнуудай, уран зураашадай холбоонууд энээхэн мүнөө үедэ юу гээшые хээд, бүтээгээд байна гээшэб гэжэ «Үнэнэйнгээ» хуудаһануд дээрэ ходо уншажа байдаг болоо һаамнай, гайхалтай һонин байха бэлэй.

Буряадаймнай нэгэ хэды һургуулинуудта хуушан монгол бэшэг үзэжэ эхилбэ гэжэ «Үнэн» мэдээсээ һэн. Тэрэ хадаа ерээдүйн сагай хэрэгтэ ехэ үнэтэй, сэнтэй юумэн гээшэ. Теэд, Улаан-Үдэ хотымнай, республикымнай ехэ ехэнүүд һууриин тосхонуудай залуу һүрэгэй олонхинь оройдоол хэдыхэн үгэнүүдые, жэшээлхэдэ, «шэхын», «нюдын» «хамыр», «амын» гэжэ хэлэжэ шададаг байна. Тиимэһээ эдэ «дутуу» буряадуудые хүсэд болгожо, «шэхэн, нюдэн, хамар, аман» гээд сэхэ сэбэрээр, тоб байса хэлэдэг болгохын түлөө хаана, юун хэгдэжэ байна гээшэб гэжэ саг доронь мэдэжэ байдаг болоо һаамнай, һайн байгаа бэшэ гү!

Энэ бүхы, «буряад һаа, буряад хэлээ мэдэ» гэһэн абарга ехэ хэрэгтэмнай «Буряад хэлэнэй словарь» бии болошоо гээшэ һаа, ямар ехэ удха шанартай байха гээшэ һэм! Минии «нютагуун» Гунга Тудэнэвэй хүхюунээр хэлэдэгэй ёһоор, энэ «үгэ амакаймнай кандидадууд» энэ асуудалнууд тухай юу бодожо, юу хэжэ байна гээшэб!

Юрэдөө, минии һанахада, үглөө эдихэ өөхэнэй хэдышье амтатай һаань, сохом мүнөө эдихэ уушхаяа гарһаа алдангүй бусангабалнай, хоолтойшье байжа болохо бэшэ гү, а!

«Үнэн» газетын үнэн сэхэ уншагша Б. ГОМБАЛЧИМ.

БЭШЭГҮҮДҺЭЭ АБТАҺАН МҮРНҮҮД

Партиин, дайнай ба ажалай ветеран бүхэн залуушуулые һурган хүмүүжүүлэгшэ байха ёһотой. Олонхимнай мүнөөшье үзэл сурталай хүдэлмэриин эдэбхитэдэй зэргэдэ жагсаһаар. Би өөрөө республиканска шагын лектор хүнби. Ажалшадай дунда ойлгуулламжын хүдэлмэри ябуулхадаа, хубилган шэнэдхэлгын хэрэгтэ хубитаяа оруулхые оролдогшоб. Мүнөө үедэ лектор миил мэдээсэл хүргэгшэ бэшэ, харин һонирхолтой хөөрэлдөө үүсхэгшэ болоно. Ажабайдалай гүйдэл, хубилалтанууд мүнөө илангаяа түргэдэнхэй. Тиимэһээ хүн зоноор уулзажа, хөөрэлдэнгүй, юунэй боложо байһые ойлгохонь хэсүү.

1989 ондо би республикын 8 райондо, Улаан-Үдын гарнизондо 170 гаран лекци уншааб. Мүнөө нютагай Советүүдэй һунгалта тухай хүн зондо хөөрэнэб. Саашадаа Илалтын 45 жэлэй ой тухай лекцинүүдые түлэг уншажа орохо түсэбтэйб.

Мүнөө 82 наһатайб, партида ороһоор 60 жэл болооб. Теэд үтэлөөб гэжэ өөрыгөө тоолонгүй, хубилган шэнэдхэлгын хэрэгтэ аха аргаараа хабаадаха хүсэлтэйб.

И. ТУМАНОВ,
лектор.

* * *

Газетэдэтнай уншахада һонигүй юумэнүүд үшөөл олоор гарана. Шүүмжэлхы удхатай бэшэгүүдые эльгээхэдэ, юундэшьеб хэблэнэгүй. Алдуунууд дайралдана. Авторнуудай нэрэнүүд заримдаа буруугаар бэшэгдэдэг (Цыбенов гэхын орондо Цыденов гэхэ шэлэн). Саашадаа өөһэдтөө шүүмжэлхы ёһоор хандажа, алдуугаа заһаха бэзэ гэжэ найдагдана. «Замай тэмдэглэл», «Толи», «Ага, Онон нютагуудаар», «Эрдэм техникын эди шэди», «Юртэмсэ дэлхэй дээрэ», «Түүхын сагаан толбонууд», «Уншагты: һонирхохол байхат» гэһэн ниитэ гаршагууд ехэ һонин байдаг. Монгол хэлэнһээ «Алтан гэрэл» оршуулжа толилхо байһандатнай этигэнэб. Газетынгээ «Буряад-Монголой үнэн» гэһэн түүхэтэ нэрыень бусааха саг ерээ. Буряадууд монгол угсаатанай нэгэ һалаань бэшэ гүбди?

С. ЦЫБЕНОВ,
хүдэлмэришэн.

Захааминай район.

* * *

Буряад хэлэн дээрэ гарадаг районно газетэнүүд юундэ «дубляж» гэжэ нэрлэгдэхэ юм? Инхэдээ буряад хэлэ бэшэг доромжологдожо, хойшоо түригдэжэ, миил ёһо түшүүлхын тула хэрэглэгдэһэн нэрэтэй болоно.

1989 ондо баталагдаһан национальна асуудалаар КПСС-эй Платформо болон «Партийна хэблэл тухай» КПСС-эй ЦК-гай тогтоол национальна хэлэ бэшэгүүдэй талаар ушардаг хангалтагүй иимэ үзэгдэлнүүдтэ эсэс табина. Энээнһээ уламжалан, дабтажа гаргагдадаг буряад газетэнүүдые ородһоонь амяарлажа, өөрын редактортай, буряад гаршагтай, бэеэ даанхай болгохо саг ерээ. Сэлэнгын, Зэдын газетэнүүдые нютагай сонгоол-сартуул хэлэн дээрэ хэблэхэдэ болохо.

Д. БУМБЕЕВ,
партиин ветеран.

* * *

Городтой зэргэлээд оршодог Эрхирэгэй совхоздо хүн зоной байра байдалынь, малай газар, бэлшээринь жэлһээ жэлдэ бага болоно. Тойроод элдэб үнгын эмхи зургаануудай дачанууд баригданхай. Хажуудамнай — хирписын заводой томо карьернүүд, бог шорой, хаядаһанууд.

80-яад онуудта совхозоймнай газарай горитой хубинь үрэ жэмэсэй станцида үгтэжэ, сабшалан бэлшээри, уһа горхыень хаажа абаһан байна. Томо, ехэ гэрнүүдые баринхай. Совхозой газар дээрэ хотын зон хартаабха тарижа, сабшалан уһалуулнагүй. Авиазавод бури ойро шадарнай 300-гаад гэр барихань гэжэ зон хэлсэнэ. Арбан жэл болоод байхада, бидэ иимэ юумэ хэхэгүй байгаабди гэжэ бэшэхэ баатай болохо хабди.

М. РИНЧИНО.

Эрхирэг һуурин.

* * *

Нёдондо намар танай хотодо РСФСР-эй Педагогическа бүлгэмэй Буряадай отделениин эмхидхэһэн Бүхэроссин научно-практическа конференцидэ хабаадаа бэлэйб. Тэрэ конференци залуушуулай политехническэ бэлэдхэлдэ зорюулагдаһан байгаа. Д. Д. Очиров түрүүтэй Педагогическа бүлгэмэй Буряадай отделениин хүдэлмэрилэгшэд бидэниие ехэ хүндэмүүшэ дулааһаар угтаһанда баяр хүргэнэб.

Н. НИКОЛАЕВ.
Якутскын университедэй кафедрые даагша, доцент.

Сценари

Гунга ЧИМИТОВ

САГААН МОРИН ЖЭЛ

ХАБААДАХА НЮУРНУУД:
Хүтэлэгшэ хүбүүн
Хүтэлэгшэ басаган
Үльгэршэ үбгэн
Арбан хоёр жэл
Гэрэй эзэн
Эзэн эхэнэр
Хүбүүнкинь
Басаганиинь
Буряад хоёр айлшад
Ород хоёр айлшад
Ортон хоёр айлшад
Хальмаг хоёр айлшад
Хитад хоёр айлшад
Олон айлшад, нютаг зон, түрэлхид (эдэ уран һайханай бүлгэмэй гэшүүд, ансамблиинхид, хүгжэмшэд, дуушад, хатар наада харуулагшад).

Хүхюун найр нааданда гоёор шэмэглэгдэһэн Соёлой ордоной газаа хүн зон олоороо сугларанхай. Репродуктороор буряад арадай урданай болон мүнөөнэй дуунууд ханхинана.

Ордоной урдахи талмай дээрэ носоогдоһон түүдэгые тойроод, нютаг зон ёохор наадана. Тэз саанань табсан дээрээ бойпуур соо сан табигданхай, санда эдеэнэй ууяхада, лайхан хангал үнэр оршон тойрондо анхилна.

Ордоной хэрэлсы дээрэ клубэй хүдэлмэрилэгшэд, уран һайханай бүлгэмэй гэшүүд бии болоно. Наадан саг зуура замхана.

ХҮТЭЛЭГШЭ ХҮБҮҮН:
Һайхан сагые угтуулан,
Һара наран тохёохонь,
Зоной урма бадаруулан,
Золой үүдэн нээгдэхэнь.

ХҮТЭЛЭГШЭ БАСАГАН:
Жэгтэй сэлмэг һаруулаар
Жэлнай мүнөө шэнэлхэнь.
Хүдөө тоонто нютагтам
Хүхюун һайндэр нээрхэнь!

ХҮБҮҮН:
Үргэн Буряад дайдадам
Үүргэ ажалаа дүүргэһээр,
Монсогойрон годирһоор
Могой жэлнай арилхань.

(Хэдэн хүбүүд эртээнһээ бэлдэһэн ута эреэн могой дала мүр дээрээ хээд, годирһоор бэтирһээр клуб сооһоо гаража, талмай дээрэ носожо байһан түүдэгые нара буруу тойроһоор далда ороно. Могой саашадаа сагаалганай найрта харагдахагүй).

ХҮТЭЛЭГШЭ ХҮБҮҮН:
Харыт, шагныт, нүхэдни,
Хадын саана, холоһоо,
Хазаар, агтабша, хударгын
Ханхинахань дуулдабал.

БАСАГАН:
Жэгтэй сэлмэг һаруулаар
Жэлнай мүнөө шэнэлбэ.

ХҮБҮҮН:
Монгол угсаата бидэндээ
Морин жэлнай морилбо!

БАСАГАН:
Сагаан морин жэл
саһа хиисхэн морилбо!

Репродуктороор монгол, буряад аялга шангаар ханхинашана. Ехэ һайханаар шэмэглэһэн эмээл хазаартай моридые унаһан хэдэн хүбүүд, басагад гүйлгэлдэжэ ерээд, талмай дээрэхи түүдэгые нара зүб тойрон Соёлой ордондо дүтэлжэ, моринһоо бууна.

ХҮТЭЛЭГШЭ ХҮБҮҮН: Мори абагты!

ТЭНДЭ БАЙҺАН ЗОН: Морин жэл морилбо! — гэлдэн угтан абажа, урданай ёһоор гараа дэлгэн мэндэшэлэлдэнэ:
— Мэндээ!
— Мэндэ амар!
— Амар мэндэ!

ҮЛЬГЭРШЭ ҮБГЭН: Морин жэлэй соло, мориной соло дуудана.

ХҮТЭЛЭГШЭ ХҮБҮҮН: Айлшад, Соёлой ордондо орожо хайрлагты!

БАСАГАН: Уринабди!
— Орожо хайрлагты!
— Та түрүүн орогты!

Булта соёлой байшанда ороод. Байшан ехэ һайханаар шэмэглэгдэнхэй. Фойе соо һургуулиин үхибүүдэй зураһан мориной зурагууд хамаг ханануудые бүрхөөнхэй. Бодото уран зураашадай томоор зураһан моридой зураг зал соо ханада, сценын ара талада үлгөөтэй. Хүшэгын хоёр хажууда мүн лэ мориной зурагууд үлгөөтэй. Забһарлалгын үедэ фойе соо конкурсдо илаһан эрхим зурагай түлөө шан барюулагдаха ёһотой. Хүн зон зал соо һуури эзэлнэ. Уран һайханай бүлгэмэй гэшүүд сценэ дээрэ гараад, өөһэдынгөө ээлжээ хүлеэжэ зогсоно.

Хүтэлэгшэ хүбүүн басаган хоёр сценэ дээрэ гарана.

Сценын хоёр хажууда табюур дээрэ зула бадаруулхада болохо. Гал гээшэ хүнэй байдалые, хүнэй хэрэгые арюудхадаг гээшэ.

ХҮБҮҮН:
Сарюун мүнгэн дэнзэтэй
Саяан уулаа зорёод,
Сахюур саһан талаар
Сагаан һара ерээл!

БАСАГАН:
Эгээл һайхан сагаар
Эмээл морёо унаад,
Золтой соргой танаа
Золгооб сагаалганаар!

ХҮБҮҮН:
Майлын үбэр араар,
Марзан эреэн талаар
Малаа үсхэн байгаа
Манай эрхим нүхэд.

БАСАГАН:
Арюун, сагаан һараар!
Арад зоной найраар!
Сагнай эрьеэл һайхаар—
Сарюун сагаалганаар!

ХҮБҮҮН: Мүнөө уран пай ханай ансамблиин дуушан (нэрлэхэ) арадай дуу дуулахань (Дуун гүйсэдхэгдэнэ).

ХҮТЭЛЭГШЭ БАСАГАН:
Жэгтэй сэлмэг һаруулаар
Жэлнай мүнөө шэнэлбэ.

ХҮБҮҮН:
Монгол угсаата бидэндээ
Морин жэлнай морилбо

БАСАГАН:
Арбан хоёр жэлэй
Арюун шарай хараябди!

ХҮБҮҮН:
Мүнөө морин жэлнай
Мүнхэ гороо эхилэг.

(Сценэ дээрэ жэлнүүдэй зураг бариһан гү, али жэлнүүдэй баг үмдэһэн 12 хүбүүд басагад гаража, жэл тухай шүлэг уншана).

МОРИН ЖЭЛ:
Хүдөө нютагта байратай,
Хүлэг гэжэ алдартай,
Хүлэй хурдаар табардаг
Хүнэй хани морин жэлби.

ХОНИН ЖЭЛ:
Хамбы ехэ нооһоёо
Хамаг зондоо бэлэглэн,
Хайра, һайшаалда хүртэдэг
Халуун хушуута хонин жэлби.

БИШЭН ЖЭЛ:
Хүхюун энеэдэ гаргадаг,
Хүндэл адли зантай,
Хүрин улаан зүһэтэй
Хүнгэн тэршээ бишэн жэлби.

ТАХЯА ЖЭЛ:
Доронь сагаа мэдээд,
Дорьбоо, шууяа татаса
Донгодожол гарадаг
Дорюун эрэ тахяа жэлби.

НОХОЙ ЖЭЛ:
Хото хүдөөдэ суутай,
Хон-хонхон дуутай,
Хонгор һайхан зантай,
Хотошо гэдэг нохой жэлби.

ГАХАЙ ЖЭЛ:
Газаагуур зайха дуратай,
Газар малтаха ажалтай,
Гангинаха абяатай,
Галбагар шэхэтэй гахай жэлби.

ХУЛГАНА ЖЭЛ:
Арбан хоёр жэлэй
Аха заха алдартай,
Амар заягүй ажалтай
Ама сагаан хулгана жэлби.

ҮХЭР ЖЭЛ:
Айл бүхэндэ байратай,
Аша түһа ехэтэй,
Амтан һүмбэй бэлэгтэй,
Аса эбэртэй үхэр жэлби.

БАР ЖЭЛ:
Аюултайгаар эрхиржэ,
Амитан болгониие айлгадаг,
Адар томо бэетэй
Алаг эреэн бар жэлби.

ТУУЛАЙ ЖЭЛ:
Шэрэнгидэ байратай,
Шэлбын хүсөөр гүйдэлтэй,
Шэггүй аймхай гэгдэдэг,
Шэхээр ута туулай жэлби.

ЛУУ ЖЭЛ:
Дээдэ тэнгэридэ байратай,
Дэлхэй дүүрэн алдартай,
Даабариие дэжэгэнүүлхэ,
Дэндүү шанга дуутай луу жэлби.

МОГОЙ ЖЭЛ:
Уулын шулуунда байратай,
Уулзаһан бүгэдые сошоодог,
Ухаатай сэсэн гэгдэдэг,
Ута дээһэн могой жэлби.

ХҮТЭЛЭГШЭ БАСАГАН:
Сагаан тооһоор сахилзаһаар
Сагаан һара морилбол даа.
Сагынь болоод, салгидаһаар
Сагаан эдеэн дэлгэрбэл даа.

ХҮБҮҮН:
Сагаан хуһан сэргэдэмнай
Сагаалгамнай тогтобол.
Сагаан сэдьхэлһээ бэе бэеэ
Сагаалганаар золгоёл!

Сценэ дээрэ буряад айлай байра байдал. Буряад гоёлой хубсаһа үмдэһэн аба эжы хоёр хоймор талада бадарһан зулаяа заһана, гэрэйнгээ байдал эмхилнэ.

ҮБГЭН: Сагаалганай бэлэдхэл дүүрэбэ. Зай, хүгшэн, золгоё.

ХҮГШЭН: Сагаалая. (Дүтэлжэ буряад ёһоор үбгэнэйнгөө хоёр гар доогуур хоёр альгаа дэлгээн тохоногыень дүнгэн мэндэшэлнэ). Мэндээ!

ҮБГЭН: Мэндэ, мэндэ! Морин жэлнай баяр жаргал ехэтэй болтогой!

Хүбүүн басаган хоёрынь орожо, аба эжытээ золгоно, бэлэг сэлэг үгэлсэнэ.

ҮЛЬГЭРШЭ ҮБГЭН (ороно, хуур дээрэ наадан дуулахадань, дуугархадань болоно):
Буряадаймнай ёһо заншал,
«Мэндэ!»
Булаг мэтээр дэбэрбэ.
Бууралшагүй баяр жаргал
Бултандамнай хүртэбэ.
Сагаан хуһан сэргэдэмнай,
Сагаалгамнай тогтобо.
Сагаан сэдьхэлһээ бэе бэеэ
Сагаалганаар золгоё!

(Үльгэршэ үбгэн гэрэй эзэдтэй золгоно).

ҮЛЬГЭРШЭ ҮБГЭН: Иишээ һайн сагаалжа байна гүт?

ГЭРЭЙ ЭЗЭН: Һайн даа, һайн! Тиишээ хэр сагаалжа, ноголжо байнат?

ҮЛЬГЭРШЭ ҮБГЭН: Һайн даа, һайн! Хүн бүхэмнай нэгэ наһа нэмэжэ, тугалнай—буруун, буруумнай—хашараг, хурьгамнай—түлгэ, түлгэмнай — шүлгэ, унагамнай — дааган, даагамнай — шүдэлэн болобо.

Уран һайханай бүлгэмэй зарим гэшүүд, ансамблиинхидай зариман сценын хоёр талаһаа ороно.

АРАД ЗОН:
— Сагаан һараар!
— Сагаалганаар!
— Золгоё!
— Мэндэ!

ХҮТЭЛЭГШЭ ХҮБҮҮН:
Мэндэ, мэндэ!
Сагаалганай мэндэ!
Хүндэтэ нүхэд, хүхюун дуугаа,
Хүнгэн хатар зугаагаа
Сагаалгандаа зорюулая!

БАСАГАН:
Айлшад ерэбэл!

ХҮН ЗОН:
Хүндэтэ айлшад ерэбэл.

ОРОД АЙЛШАН (хэдэн дуушад хатарша хүбүүд, басагадаар ороно):
Саяан уулын араар
Сагаан үүлэ тараан,
Саһаар бурган байгаа
Салуу талам һайхан.
Малаан халзан дайдаар
Малаа үсхэн һуугаа
Сарюун буряад зондом
Сагаан һарын мэндэ!

АРАД ЗОН:
— Мэндэ, мэндэ!
— Сагаан һараар!
— Сагаалганаар!

Ерэһэн айлшад ород дуу дуулана, ородой хатар хатарна.

ХҮТЭЛЭГШЭ ХҮБҮҮН: Харыт, харыт! Оро унаһан хүн гүйлгэжэ ерэбэл!

БАСАГАН: Энэмнай ортон айлшан лэ!

ХҮБҮҮН:
Ортоной морин оро ха юм.
Морин жэлдэ ехэ тааруу!

АРАД ЗОН: Тон зүб!

ОРТОН АЙЛШАН (дуушад, хатаршадтаяа ороно):
Эгээл энэ үглөө
Эмээлтэ ороёо (мориёо) унаад,
Золтой эдир наһандаа
Золгооб буряад арадаа!
Сагай һайнда эндэ
Сагаан һарын мэндэ!

(Дуу дуулахада, хатархада болоно. Хүтэлэгшэ хүбүүн басаган хоёр номерыень соносхохо ёһотой.)

ХҮТЭЛЭГШЭ ХҮБҮҮН: Нүхэд! Хөө хара моритой хоёр хүн хүй һалхин мэтээр гүйлгэжэ ябанал. Субань дарбалзан бүргэд шубуунай дали мэтээр намилзана!

БАСАГАН: Эдэмнай хальмаг айлшад лэ!

ХАЛЬМАГ АЙЛШАН (ороно):
Амгалан тайбан байдалта
Аха дүү буряад арадта
Хальмаг хани нүхэдэй
Халуун амар мэндэ!
Сагаан һараар!
Сагаалганаар!

АРАД ЗОН: Мэндэ, мэндэ!

ХҮТЭЛЭГШЭ БАСАГАН: Сагаалжа байһан зондо бэлэг.

ХҮБҮҮН: Хальмаг хатар «Чичирдэг».

(Хатар гүйсэдхэнэ)

ХҮБҮҮН: Орожо хайрлагты!

БАСАГАН: Оо! Холын айлшад! Аха дүү Монгол уласһаа!

ХҮБҮҮН:
Чингис-хаанай түһөө биил ха —
Шэгынь ямар дорюун бэ!

БАСАГАН:
Морилогты, сагаалагты!
Монгол янзаар уринэб!

МОНГОЛ АЙЛШАН (дуушантаяа ороно):
Угай бэшэг, угай бэшэг
Урда сагта бэшэгдээ.
Һайхан гарбал — элинсэгээ
Һанагты гээд хэлэгдээ.
Эхэ монгол угсаатамнай
Ехын ехэ түүхэтэй.
Чингис хаанай уг гарбал
Бүртэ-Шоноһоо эхитэй.
Түүхээр баян изагууртай
Түрэл буряад аха дүүнэр,
Сагаан һарада уулзажа,
Сагаалганаар золгоё!

АРАД ЗОН:
— Мэндэ!
— Золгоё!
— Сагаалганай мэндэ!

ХҮТЭЛЭГШЭ БАСАГАН: Мүнөө монгол һайхан дуун ханхинахань.

Дүхэриг үргэн боло болоһоор, сценэ дээрэ хатар нааданай талмай сүлөөрнэ, Ансамблиинхид хүгжэм дуунай аялга доро шуналта ёохор хатарна.

Наада хүтэлэгшэ хүбүүн гэртаа һээр баринхай ороно.

ХҮТЭЛЭГШЭ ХҮБҮҮН: Буряадаймнай урдаа хараха сагаалган һээр шаалгангүйгөөр, шагай наадангүйгөөр яажа үнгэрхэб. Баян үүсэһээ үлэһэн һээр айл бүхэндэмнай бии ха юм.

БАСАГАН:
Бухын һээр
Булгалха,
Хандагайн һээр
Хухалха
Балсангаар
Бата,
Шандааһаар,
Шанга
Баатар мэргэн хүбүүд
Байна гү!

АРАД ЗОН:
— Байха даа, байха!
— Байнгүй яаха юм!

(Һээр шаалган нилээд удаан болоно. Һээр шаалгаар шалгарагшад шанда хүртэнэ. Юрөөлшэ үбгэн магтаал дуулана.)

ЮРӨӨЛШЭ ҮБГЭН:
Баруун гартаа
Бата эршэтэй
Баатар мэргэн!
Бара, бара, бара даа,
Балсан хатуу байнаш даа!
Бара бара, бара даа,

ХҮТЭЛЭГШЭ ХҮБҮҮН: Үндэһэн буряад угсаатанаймнай һэргэжэ, анханайнгаа ёһо заншалые хүгжөөжэ, буряад хэлээ эршэмтэйгээр шудалжа байһан мүнөөнэй һайхан сагта арадаймнай аман зохёол бүри эршэмтэйгээр шудалагдаха ёһотой. Юрөөлшэ үбгэн, юун гэжэ һананат!

ЮРӨӨЛШЭ ҮБГЭН: Ехэл һайн саг боложо байна. Буряад арадаймнай мартагдажа байһан урданай һайн һайхан ёһо заншал һөөргөө тэхэрижэ, һэргэжэ байһаниинь тон һайшаалтай.

ХҮТЭЛЭГШЭ БАСАГАН: «Монголой нюуса тобшые» мүнөө үндэһэн буряад хэлэн дээрээ уншаха аргатай болонхойбди.

ЮРӨӨЛШЭ ҮБГЭН: «Абай Гэсэр» гэжэ буряад арадаймнай томо үльгэр сэгнэшэгүй ехэ баялигнай ха юм. Дүрбэтабан жэлһээ бидэ «Абай Гэсэр» гэжэ үльгэрэйнгээ анха хэлсэгдэжэ эхилһээр мянгэн жэлэй ойе тэмдэглэхэмнай. Тэрэмнай буряад арадаймнай үндэһэн һайндэр болохо байна.

ХҮТЭЛЭГШЭ ХҮБҮҮН: Арад зонаймнай дунда хэлсэгдэдэг, эрдэмтэдэймнай бэшэжэ абаһан, мүн тунхаглажа байһан үльгэр онтохонууд олон ха юм даа.

ЮРӨӨЛШЭ ҮБГЭН: Олон даа. «Аламжа Мэргэн хүбүүн Арюун Гоохон дүүхэй хоёр», «Ерэ наһатай Ерэнсэй мэргэн», «Сагаадай Мэргэн хүбүүн Ногоодой Сэсэн басаган», «Шоно-Баатар», «Хубхаан хула моритой Хулдай Мэргэн хүбүүн» гэхэ мэтэ арадай морин үльгэрнүүдые тооложо барашагүй. Тиихэдэ хэды олон домогууд, онтохонууд, оньһон үгэнүүд, таабаринууд, юрөөлнүүд бии гээшэб! Эдэмнай арадаймнай дундаршагүй баялиг гээшэл даа.

ХҮТЭЛЭГШЭ ХҮБҮҮН: Тон зүб. Томо үльгэр онтохонуудые эндэ хөөрэжэ барахагүй һэн хойноо оньһон үгэнүүдые, таабаринуудые хэлсэе.

Булта эдэбхитэйгээр хабаадана.

ХҮТЭЛЭГШЭ ХҮБҮҮН:
Шандааһанай шангые
Шадалай ехые үзэлсээн.

ХҮТЭЛЭГШЭ БАСАГАН:
Гарай гасаа,
Хүлэй хүшөө
гаргалсаан.

ХҮТЭЛЭГШЭ ХҮБҮҮН:
Бүхэриг баатар хүбүүдэй
Бүхэ барилдаан!

(Зодог шуудаг үмдэнхэй залуу бүхэшүүл дэлилдэһээр гаража, «Бүхэшүүлэй хатар» гүйсэдхэнэ.)

ЮРӨӨЛШЭ ҮБГЭН:
Баро-о, бара-бара даа,
Баатар мэргэн байнаш даа.
Зон арадайнгаа
Зориг мэдүүлһэн,
Залгаа Буряадайнгаа
Заншал танюулһан
Заан баатар байнаш даа.
Абай Гэсэрэй
Алдарта сэрэгшэ,
Аламжа мэргэнэй
Анда нүхэр
Арсалан баатар байнаш даа.
Баро-о, бара, бара даа,
Баатарай мэргэн!

— Бүхэ барилдаанай дүүрэһэнэй һүүлээр сценэ дээрэ номо һаадаг дэлиһэн һуршад аажамаар алхалалдаһаар гарана.

ХҮТЭЛЭГШЭ ХҮБҮҮН:
Эрын гурбан наадан —
Эрхимүүдэй наадан.

ХҮТЭЛЭГШЭ БАСАГАН:
Эбэр комшод, һуршадай
Эрдэм бэлигэй наадан.

ХҮТЭЛЭГШЭ ХҮБҮҮН:
Эрхыдээ эдитэн,
Шэгшыдээ шэдитэн.

ХҮТЭЛЭГШЭ БАСАГАН:
Тэбэнын нүхөөр
Тэб гэсэ харбадаг,
Тэргэ түлеэе
Тамгүйгөөр һалгадаг
мэргэшүүл!

ХҮТЭЛЭГШЭ ХҮБҮҮН:
Хандагай бугые
Харайса дундань
бүдэрүүлдэг,
Харсага бүргэдые
Ниидэн дундань унагаадаг
мэргэшүүл!

(Хүгжэм наяржа, номо һаадагтанай хатар гүйсэдхэгдэнэ).

ЮРӨӨЛШЭ ҮБГЭН (соло дуудана):
Үбгэ эсэгэнэрэймнай
Үргэлжэ ябаһан,
Ан агнаһан,
Аймагаа хамгаалһан
Эбэр номые
Эрын хабаар дэлижэ,
Мэргэн гэһэн
Мүнхэ нэрые
Алдар суугаараа
Абажа шадаһан
Баатар мэргэшүүлы
Барлан ёһолноб.
Үндэр түйлалта
Үршөөн юрөөнэб!

Сагаан һарын найр бүри ехэ ордолотойгоор нэсэрнэ. Зал соо, фойе соо ёохор наадан замханагүй. Эдэ бүхы наадые хүтэлэгшэ хүбүүн басаган хоёр ударидана.

Найрай түгэсэхэ багта юрөөлшэ үбгэндэ үгэ үгтэнэ.

ЮРӨӨЛШЭ ҮБГЭН:
Могой жэлһээ засагаа
абалан
Морин жэлнай һайнаар
эхилбэ.
Самаряан дуугаараа арад
зомнай
Сагаан һараяа һайнаар
угтаба.
Һаба һуулгаар билтарма
һүн сагаан эдеэтнай
Булаг мэтээр бурьялжа,
Горхон шэнгеэр харьялһай!
Хонгор дайдаяа бүрхөөһэн
Хонин олон һүрэгтнай
Хойто хабарай ногоондо,
Хоёр дахин үдэһэй!
Даагадтнай далантай байг,
Буруудтнай булшантай байг,
Үхи хүүгэдтнай бэлигтэй
байг,
Үбгэд, хүгшэд буянтай байг!

ЮРӨӨЛШЭ ҮБГЭН:

Түгэсэбэ.

МАНАЙ ХӨӨРЭЛДӨӨН

ЭСЭГЫНГЭЭ НЮТА[Г...]

Залуу хүгжэмшэн, СССР-эй композиторнуудай холбооной гэшүүн Баяр Батадугарович Дондоков үнгэрэгшэ жэлһээ Агын хүүгэдэй хүгжэмэй һургуулида багшаар ажаллана. Манай корреспондент Батажаргал Гармажаповай композитортай хэһэн хөөрэлдөө уншагшадтаа дурадханабди.

— Мэргэжэлтэ композитор болотороо гаталан гараһан зам тухайгаа хөөрэжэ үгыт.

— Минии намтар олоной һонирхол татамаар гэхын аргагүй. Хүгжэмшэн болохо хэрэгтэмни эсэгэмнил нүлөөлһэн юм. Улаан-Үдэ хотын хүүгэдэй хүгжэмэй 5-дахи һургуулиин директорээр эсэгынгээ ажаллажа байха үедэнь би энэ һургуулиин һурагша болоһон хүм. Удаань П. И. Чайковскиин нэрэмжэтэ хүгжэмэй училищида баяанай классаар һуралсажа гарааб. 1977 ондо училищи дүүргэһэнэйнгээ һүүлээр М. П. Мусоргскиин нэрэмжэтэ Ураалай гүрэнэй консерваторидо һурахаяа ороһон байнаб. 1987 ондо дээдэ һургуулияа түгэсхөө һэм.

—Ямар ушарһаа консерваторидо аяар 10 жэлдэ һураа гээшэбта!

— Баяанай классаар консерваториин 3 курс түгэсхөөд байхадаа, композиторай мэргэжэл шудалха гэжэ шиидээ һэм. Ушарынь, бүри Улаан-Үдын хүгжэмэй училищида һураха үедөө композитор Ю. Ирдынеевэй эмхидхэһэн хэшээлнүүдтэ ябалсажа, хүгжэм, дуу зохёохо арга шадабарида һуралсааб. Хоёрдохёор, консерваторидо һуража байхадаа, композитор болохо оюутанаар нэгэ таһалгада ажаһуужа, тэдээнэй бага бэшэ нүлөөгөөр композиторай мэргэжэл шудалха гэжэ шиидэһэн байнаб. Тиигэжэл, 1980 ондо дахяад шалгалта тушаажа, консерваториин композициин кафедрын профессор Н. М. Пудель гэгшын класста һурахаар ороо һэм. Дүрбэдэхи курсда һуража ябахадаа, залуу композиторнуудай бүхэсоюзна конкурсын Москвада үнгэргэхэдэ, тэрээндэ хабаадалсажа, шангай 2-дохи һуури эзэлһэн гээшэб. Эхэ хони тээгэлжэ, хурьгыень абхуулха арга буряад зондо үнинэй байһан. Тиимэһээ «Тээгэ-тээгэ» гэжэ дуулаха зохёол бэшээ һэм. Монгол ороной залуу дуушан Ганхуяг тэрээниием шадамар бэрхээр дууляһан юм. Тэрэ конкурсын һүүлээр би сэрэгэй бодото албанда абтааб. Тэрэнэй удаа һургуулияа 1987 ондо түгэсхэһэн байнаб.

— Дипломно хүдэлмэринүүд тухайдаа хөөрэжэ үгыт.

— Виолончелиин оркестртэй хамта гүйсэдхэхэ концерт, бэлигтэй поэт Намжил Нимбуевай үгэ дээрэ 5 бүлэгһөө бүридэһэн кантата, фортепьяно болон труба дээрэ наадаха соната гүрэнэй шалгалтын комиссида дурадхаа һэм. Һургуулияа дүүргэжэ, нютагаа бусахадаа, түрүүшээр Буряадай телевидени болон радиогой комитедэй хүгжэмэй редакцида хүдэлөөб. Һүүлээрнь звукорежиссёроор, арадай инструментнүүдэй оркестрэй дирижероор ажаллааб. Хажуугаарнь хүгжэм, дуу зохёолгоёо орхёогүй хүн бэзэб.

—Иимэ һонирхолтой, холын хараатай ажалда хүдэлжэ байһан аад, ямар ушарһаа Ага ерэбэ гээшэбта!

— Нэгэдэхеэр, эсэгэмни Агын. Хоёрдохёор, бидэ, композиторнууд, хүгжэм, дуу арад зондоо зорюулжа бэшэхэ гэһэн үүргэтэй гээшэбди. Тиимэһээл, арад зонтоёо суг ажаһуужа, тэдээнэй ажабайдал бэе дээрээ мэдэрхэ, аман зохёол, арадай дуунуудые суглуулха, үбгэд, хүгшэдтэй уулзажа хөөрэлдэхэ гээшэ городто үдэһэн намда тон шухала юм ааб даа. Һүүлэй үедэ «Буряад үнэн», «Толон» газетэнүүдые түбхын түрүүндэ

«Оршон тойронхи байгаалияа сахин хамгаалжа, ажамидаралые хангаха зорилготойгоор хүгжэлтэ, дэбжэлтые бэелүүлхэ асуудалнуудта зорюулагдаһан бүхэдэлхэйн хуралдаан» гэһэн уласхоорондын конгресс байгша оной январь һарада Москва хотодо үнгэргэгдөө һэн. Дэлхэйн 82 гүрэнүүдһээ мянга гаран гол түлэб хүн түрэлтэнэй ажамидаралые хангаха зорилготой санаартанай, парламентнуудай түлөөлэгшэд, элитэ ехэ

БҮХЭДЭЛХЭЙН ХУРАЛДААНДА ХАБААДАЛСАБА

эрдэмтэд, олониитын ажал ябуулагшад энэ хэмжээ ябуулгада хабаадалсаһан байна. Агын дасанай шэрээтэ лама Золто Жигмитов бүхэдэлхэйн энэ хуралдаанда уригдажа, нютаг ороноо түлөөлһыень онсолон тэмдэглэе.

— Совинцентр гэжэ эмхи зургаанай байшан соо үнгэргэгдэһэн хэмжээ ябуулгын хараалһан түсэб айхабтар ехэ байба. Тиимэһээ хуралдаанда хабаадагшад эртэ үглөөнһөө эхилээд, үдэшэ орой болотор ажаллаа гээшэбди. Энэ хуралдаанай совет комитедэй гэшүүд академик Е. Ц. Велихов, Волоколамска митрополит, Юрьевскэ питирим гэгшэд сугларагшадые амаршалаа. Нэгэдэмэл нацинуудай эмхиин генеральна секретарь Х. Перес де Куэльяр үгэ хэлээ.

СССР-эй Верховно Советэй түрүүлэгшэ М. С. Горбачевой хуралдаанда хабаадагшадта хандаһан хандалга сугларагшадай анхарал ехээр татаа юм. Нэгэ үгөөр хэлэхэдэ, бүхэдэлхэйн энэ хэмжээ ябуулгада хабаадалсаһан хүн бүхэн эхэ байгаалиингаа хосорхо түйлдаа хүрөөд байһые мэдэржэ, тэрээниие аршалха талаар хойшодоо бэелүүлхэ зорилгонуудаа тодорхойлбо гээшэбди,—гэжэ шэрээтэ лама хуралдаан тухай тобшо тэды һанамжаараа хубаалдаба.

Тэрэнэй саашань мэдүүлһэнэй, ёһоор, Ага нютагай, бүхыдөө Буряад ороной хүн зон түрэл байгаалиингаа урда ехэхэн үритэй гээшэбди. Тиимэһээ дутагдалаа усадхан, дэлхэйн һайн һанаата зоной үйлэ хэрэг дэмжэн, оршон тойронхи байгаалияа хамгаалха талаар тодорхой ажал ябуулха болонобди.

Б. ГАРМАЖАПОВ,
манай корр.

ТЭМСЭЛ УЛАМ ШАНГАДАНА

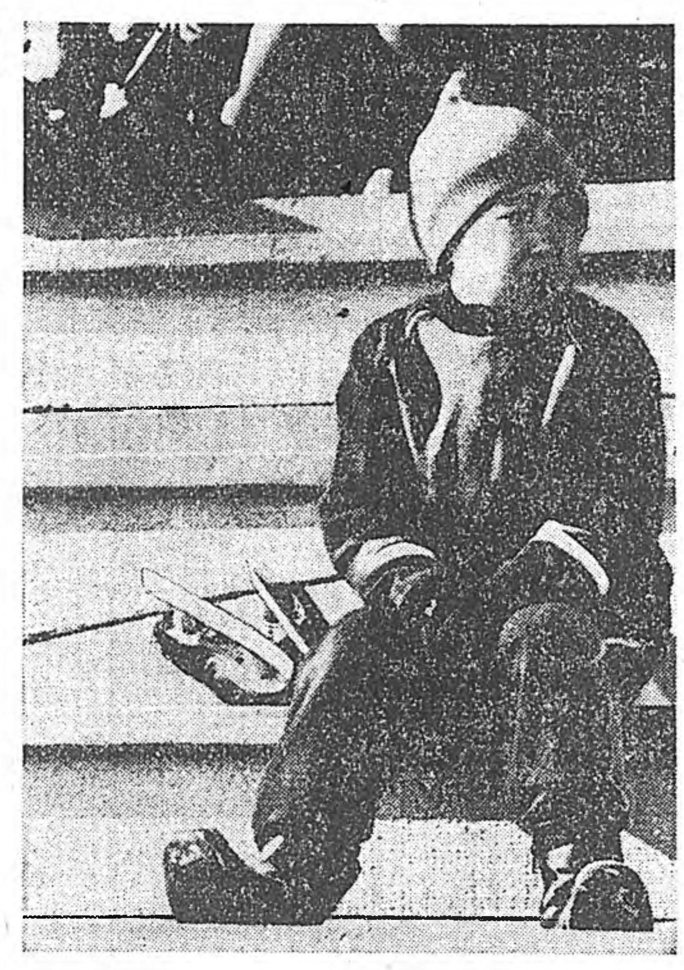
Шайбатай хоккейгээр Буряадай АССР-эй түрүү һуури эзэлхын түлөө 28-дахи мүрысөөнэй хоёрдохи дүхэригэй нааданууд үргэлжэлһөөр.

Закаменск хотодо нютагай «Металлург» БАМ-ай Буряадай участогай хоёр командатай —Северобайкальск хотын «Сибиряк» болон Нижнеангарскын «Восход» — талмай дээрэ наадахадаа, түрүүшынхидэнь 7:12, хоёрдохидонь 5:9 тоотойгоор шүүгдэбэ.

Урда тээнь Улаан-Үдэ хотодо «Восход» мүн лэ иимэ тоотойгоор Улаан-Үдын хүүргын түмэр хэрэгсэлнүүдэй заводой командада илагдаа һэн.

Арбан нааданай һүүлээр «Локомотив» болон «Сибиряк» командаңууд тус тустаа 17 очкотой болоод, түрүү һуури эзэлжэ ябана. Юһэн уулзалгаһаа 16 очкотой болоһон республикын нёдондо жэлэй чемпион — ЛВРЗ-гэй спортын клуб удаадахи һуури эзэлнэ.

М. БОРИСОВ.



БУРЯАД ОРОН-90

ЭДИР ХОККЕИСТ.
Ж. Халбазыковай фото.

ПРАВДА БУРЯТИИ
Мүнөөдэрэй номерто

СССР-эй Верховно Советэй гурбадахи сессиин февралиин 20-ной хүдэлмэриин тоосоон газетын мүнөөдэрэй номерой нэгэдэхи хуудаһанда толилогдобо.

Февралиин 25-да Москвада, Ленинградта, ороной бусад городуудта болохоёо байгаа митинг болон демонстрацинууд тушаа СССР-эй Верховно Советэй мэдүүлгэ толилогдоо.

«Митинг хэрэгтэй гү?» гэһэн гаршаг доро «Сибгипромясомолагропром» институдай «Дальневосточный» филиалай инженер-барилгашан Р. Плюснинэй статья газетын нэгэдэхи хуудаланда толилогдоно. Үнгэрһэн пятницада, февралиин 16-да, манай город соогуур митингдэ бултадаа хабаадая гэһэн уряа соносхогдоһон байна. Ямар ушараар? Юунэй түлөө? Митингын болохонь үглөөдэрыншье элирээгүй һэн.

КПСС-эй Железнодорожно райкомдо шэнэ комисси байгуулагдаба. Партийна асуудалнуудаар хөөрэлдөөнүүдые үргэдхэхэ, эдэбхижүүлхэ, КПСС-эй Уставта хубилалтануудые оруулха талаар дурадхалнуудые бүридхэхэ, КПСС-эй ЦК-гай, обкомой нэрэ дээрэ коммунистнуудай оруулһан дурадхалнуудые бүридхэхэ — комисси иимэ зорилгонуудые урдаа табина. Энээн тухай Ю. Байбородинай корреспонденци номерой хоёрдохи хуудаһанда толилогдоо.

Буряадай АССР-эй арадай депутадта кандидадаар «Знание» бүлгэмһөө дэбжүүлэгдэһэн Владимир Маншаевич Юндунов тухай А. Шопхоевой «Хирург» гэһэн зурагһал газетын дүрбэдэхи нюурта үгтөө.

Элүүр энхын буянгай материалнууд, уншагшадай бэшэгүүд номерто бии.

Сэнхир экран

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 7.30—«120 минута». 9.35— Чувашай АССР-эй Гүрэнэй дуу, хатарай ансамблиин концерт. 10.20—«Солнечный ветер»—6 серитэй уран һайханай фильм. 6-дахи бүлэг. «Возвращение домой». 11.25— Жэлэй дүрбэн саг. Февраль. 12.25 — Хүүгэдтэ зорюулагдаһан дамжуулга. 13.25— Соносхолнууд. Мэдээсэлнүүд. 13.30— Время. 16.30—«Гармонёор наадаха». 17.00—«Где ты, Багира?»— Үхибүүдтэ фильм. 18.15—«Телеэко»— журнал. 18.45—«Солдаты Орловы»—баримтата фильм. 19.15— Богони концерт. 19.30 — Время. 20.00—«16-тай ба тэрээнһээ дээшэ наһатайшуулда». 20.45—«Хүн ба хуули». 22.00— Время. 22.30— Шухала асуудалаар хөөрэлдөөн. 22.40—«Солнечный ветер»—6 серитэй уран һайханай фильм. 3-дахи бүлэг. «Будни». 23.50— Лоредана Бер-

Кино, театрнуудта

Театр оперы и балета
Премьера Цыганский барон — в 19.

«Дружба»
Веселое волшебство — в 10, Влюбленный мужчина — в 12, 14-10, 16-10, 18-10, 20-30 (удл).

«Родина»
Приключения Элли и Рару — в 10, 16-40, Затянувшаяся расплата (2 серии)—в 11-20, 14, 18-10 20-50.

«Прогресс»
Красный зал — Затянувшаяся расплата (2 серии) — в 10, 12-40, 15-20, 18-10, 20-50. Зеленый зал — Разиня — в 10, 12, Однажды в Америке (3 серии) — в 14-20, 18-40.

«Эрдэм»
Короткое замыкание — в 9-40, 12-50, 14-30, Полет навигатора — в 11-20, 16-10, 18, 20-10, 21-50.

НАШ АДРЕС:
670000, УЛАН-УДЭ
ул. Каландаришвили, 23.

Телефоны редакции: редактор—2-50-96, приемная —2-54-54, зам. редактора —2-68-08, зам. редактора —2-62-62, отв. секретарь —2-50-52, секретариат —2-66-76; отделы: партийной жизни и пропаганды —2-60-91, 2-56-23; промышленности и строительства—2-61-35, агропромышленный—2-64-36, 2-63-86; советского строительства и быта—2-69-58; культуры и школ—2-60-21, 2-57-63; информации —2-34-05; переводов —2-54-93; писем и селькоров — 2-67-81; корректорская —2-33-61; выпускающие —2-35-95; собственные корреспонденты: п. Баргузин —91-1-44, г. Северобайкальск — 35-73, п. Хоринск —55-6-99, г. Закаменск —31-61, п. Кырен —91-9-79 п. Агинское—3-40-69. Директор издательства—2-37-32, бухгалтерия —2-33-77, вахта —2-56-62.

Газета выходит 300 раз в год. Объем 2 п. л. Индекс подписки газеты 50901.

Газета отпечатана ре[спублі]канской типографией [...] издата Бурятской АСС[Р...] ректор 2-40-45. Н-00349. Зак. № 44.